Informativno-političko glasilo

Bunjevačke Novine

www.bunjevacke-novine.com

Subotica, maj 2009. - Godina V - Broj 47 - Cena: 50 dinara

ISSN 1451-2505

9 771451 250009

Bunjevački Nacionalni Savet

Национални савет буњевачке националне мањине
Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine
National Council of the Bunjevac Ethnic Minority

Slušajte radio emisije na bunjevačkom jeziku – „Bunjevačka rič"

Radio Novi Sad – 100 MHz
vrime emitovanja: petak 22.00 – 22.30 sati
Radio Subotica - 89,6 MHz
Vrime emitovanja: subota 20.00 – 20.30 sati

Gledajte bunjevačku emisiju „SPEKTAR"
Televizija Novi Sad – II program
vrime emitovanja: subatom od 15.30, a repriza je naredne subate od 15.30 sati

Bunjevački nacionalni praznici:

2. februar, *Dan velikog prela*

23. februar, *Dan izbora prvog novog Nacionalnog savita*

15. avgust, *Dan Dužijance*

25. novembar, *Dan kad je 1918. godine u Novom Sadu održana Velika narodna skupština Srba, Bunjevaca i ostali Slovena*

Positite naše internet strane
www.bunjevci.org.yu

PODVIKUJE BUNJEVAČKA VILA

PODVIKUJE BUNJEVAČKA VILA
IZ OBLAKA RAŠIRILA KRILA,
OJ BUNJEVČE PROBUDI SE SADA
STAREŠINO SUBOTIČKOG GRADA.

MENE MATI UČILA PIVATI
PIVAJ SINE DA BUNJEVCI ŽIVE,
NEK NAM ŽIVI NAŠA MILA BAČKA,
TAMBURICA, PISMA BUNJEVAČKA.

NE ZOVEMO SAMO BOGATAŠE
VEĆ I DRUGE STANOVNIKE NAŠE,
JA SAM SINAK SUBOTICE GRADA
NE DAM VIŠE DA MOJ NAROD STRADA.

BUNJEVAČKA SVEČANA PISMA

OSNIVANJE I FUNKCIONISANJE NIU „BUNJEVAČKOG INFORMATIVNOG CENTRA POMOGLI

MINISTARSTVO KULTURE REPUBLIKE SRBIJE

POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA INFORMACIJE AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINA

Bunjevačke Novine

Informativno-političko glasilo bunjevačke nacionalne manjine

Godina V Broj 47
Maj 2009. godine
Cina 50 dinara
Izlazi poslidnjeg petka u misecu

Izdavač:
NIU „BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR" - Subotica

Osnivač izdavača:
NACIONALNI SAVET BUNJEVAČKE NACIONALNE MANJINE

Direktor NIU „BIC" i glavni i odgovorni urednik:
mr Suzana Kujundžić – Ostojić

Savit novina:
Mijo Mandić, Marija Šamu, Joso Poljaković

Tehnički urednik:
Ivan Stantić

Stalni saradnici:
Ana Vojnić Kortmiš, Livia Tričko Stantić, Joso Poljaković, dr Andrija Peić Tukuljac, Desa Kujundžić, Marija Horvat, Ružica Parčetić, Nikola Sedlak, Dragan Tovarišić, Alojzije Stantić, Mijo Muić

Naslovna strana:
Marija Horvat

Adresa:
Trg cara Jovana Nenada 15/1,
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 523-505
e-mail: bic@tippnet.rs

Tekući računi:
160-143270-73 i 335-16082-21

Štampa:
„KriMel" Budisava

Tiraž:
1.000

Dizajn:
Studio Trid Beograd

Distribucija:
„Štampa sistem" - Beograd, „North press" - Subotica, „Celtis" - Sombor, „Futura plus" - Zemun

Nacionalni savet bunjevačke nacionalne manjine:
Kancelarija u Subotici:
Trg cara Jovana Nenada 15/5,
24000 Subotica
Telefon/fax: 024 554-881
e-mail: bns.scg@EUnet.yu,
bns.scg@panonn.net

Regionalna kancelarija u Somboru:
Staparski put br. 10, 25000 Sombor
Telefon/fax: 025 449-175

Rič urednika

Poštivana čeljadi,

Često u novinama divanimo kako su za sudbinu Bunjevaca bili krivi oni jel ovi. Kako nije za Bunjevce uradila ništa ova jel ona vlast, kako se sve prominilo posli Prvog jel Drugog svitskog rata - i to naravno uvik na gore. I kad to kažemo borame smo i u pravu - pa i više od tog. No, ritko se pitamo koliko smo sami krivi za ovako stanje. Često od drveta nije lako vidit šumu, pa tako od sitni interesa i istiravanja nije uočena opšta važnost - očuvanje naroda.

Bunjevačka ikavica, ko ritko koji dijalekat, ima toliko pisani knjiga, novina, časopisa, kaledara a jeto dočekali smo 21. prvi vik brez gramatike. U tom su nas pritekle, još malo, pa sve nacionalne manjine. Srića je što je jeto u ovom viku bunjevački ušo u škule i sotim dobio mogućnost razvoja, uobličavanja i hasniranja.

Na nama danas je da jasno vidimo i drvo i šumu, razaznamo šta je od čega priče i di je čemu misto.

Strana 4

Strana 7-8

Strana 11

Strana 15

Strana 17

Strana 21

Sadržaj

4
Mi ištemo svoje
7-8
Brez gramatike nema ni jezika, ni Bunjevaca
9
Dodole i kraljice
11
Ponovo učimo zaboravljeno
14
Čikerija je uvik bila daleko
15
Bunjevačke igre prid Makedoncima
17
Snaš Kata dobila roman
19-21
Uvod u bunjevačko pitanje
21
Bezimeni grob

Ako i vi želite da vam poštaš svakog prvog u misecu donese „Bunjevačke novine" pritplatite se na nji.
Godišnja pritplata je 420 dinara.
Platit možete na naš tekući račun: 335-16082-21 (Metals Banka) sa naznakom za pritplatu.
Godišnja pritplata za inostranstvo je 20 evra.
Platit možete na naš devizni racun: IBAN: RS35335007010004868865; SWIFT: MBSORS22 sa naznakom za pritplatu (Metals Banka).
Posli uplate nazovite nas, kako bi upisali vašu kućnu adresu: 024 523-505

DIVAN S MIJOM MUIĆOM, PRIDSIDNIKOM BUNJEVAČKOG NACIONALNOG SAVITA U MADŽARSKOJ

Mi ištemo svoje

U protekli par miseci bio je niz izložbi bunjevački umitnika iz Vojvodine. U kojim je sve gradovima bila postavljena izložba?

Naš plan je bio, da ljudima u Madžarskoj, a prije svega našim Bunjevcima, pokažemo vridnosti našeg umitničkog izražaja iz Vojvodine.

Naši pošteni i dobri prijatelji – UGBK-Sombor, BNS-Subotica, BM-Subotica, BIC-Subotica, BSV-Subotica – prihvatili su ovu našu želju i sproveli je u dilo. U tim izložbama, čini mi se, moglo se vidit kake lipe umitnine zna opravit bunjevačka duša. Bilo je tu i mlađi i stariji slikara, od Pavla Blesića iz Sombora, Ivana Šarčevića iz Subotice, i oko 20 umitnika koji prave slike od slame.

Ovaj kulturni vinac, da ga tako nazovem, počo je u Baji – tu smo dobili misto u Nacionalnom centru; posli tog je bila postavka u Bikić – u Kulturnom domu „Meizl Ferenc", zatim u Kaćmaru u Gradskoj kući i na kraju Bačaljmašu u kulturnom centru. U svima mistima primili su nas lipo i s toliko pažnje i ljubavi da njim se ovim putom svima puno zafaljivam!

Kaki je bio odziv naroda i koji su Vam dalji planovi na nivou saradnje Bunjevaca iz Vojvodine i vas u Madžarskoj?

Odziv je bio jako dobar i imam utisak da su nas ljudi jako dobro razumili – naš cilj je bio vizuleno prikazat bunjevačku umitnost – i to smo uradili. Oni koji nas nisu „razumili" su bili političari, koji od svega lipog i poštenog naprave ružne komentare. Ovim izložbama pokazli smo i to da su Bunjevci jedinstveni iako su nas podilili s granicom. Pokazali smo i to da smo jednako vridni ko i drugi narodi koji žive na ovim prostorima. U postavkama su nam pomagali i Madžari i zato njim fala, što su nas razumili onako kako triba.

Već vam možem kast da će se ova naša započeta saradnja nastavit i da određeni dogovora ima s ljudima iz Sombora, Subotice i Bajmoka. O detaljima ćemo vas obavistit blagovrimeno.

Prije tri godine Bunjevci u Madžarskoj podneli su zahtiv madžarskom parlamentu da budu priznati u toj zemlji ko nacionalna manjina. Al odgovor je bio negativan. Šta su dalji planovi Bunjevačkog nacionalnog savita u Madžarskoj na ovom pitanju?

Da, tako je bilo. Gospodin Ferenc Iharoš iz Bikića (čiji dida se prizivo Ivanković) i moja malenkost bili smo inicijatori da modifikujemo zakon o nacionalnim manjinama u madžarskom parlamentu. U tom, na žalost, nismo uspili, al nećemo ni odustat od dalje borbe.

Kako ja, tako i moji prijatelji nismo nikad vidili da se madžarski parlament kadgod tako ponašo, kogod te 2006. godine, po ovom pitanju. Nikad prija tog nismo vidili da su liva i desna politička opcija donele jednu konseznu odluku. Ondašnji pridsidnik madžarske akademije nauka nam je kazo kako Bunjevci ne postoje, postoje samo Hrvati. Taki stav mi nikad prihvatit nećemo! Al se iz njegovog stava vidi jel da ne pozna dobro istoriju svoje države jel je „zaboravio" da su Bunjevci sastavni dio jednog dila Madžarske i to već vikovima. Akademija ima novog pridsidnika i mi se nadamo svim srcom da ćemo ovaj put imat više razumivanja i odobravanja s njegove strane. U poslidnji par miseci mi smo poduzeli nike konkretne korake i imamo dosta razloga da budnemo optimistični. Dalje o ovom, bar za sad, ne bi detaljnije divanio.

Koji su po Vama najveći problemi Bunjevaca u Madžarskoj i kako vidite njevo rišavanje?

Sve bi s nama Bunjevcima bilo drugačije (i biće), kad bi nam madžarska država dala isto ono manjinsko etničko pravo, koju imadu u ovom trenutku Srbi, Bugari, Romi, Hrvati, Poljaci, Nimci i drugi.

Mislim, da je bar u ovim novinama izlišno dokazivat da smo živ narod isto koliko i svi ovi koje sam nabrojo. Uostalom, činjenica da je samo u jednom našem selu 35 čeljadi pritplatnika vaši novina divani dosta o nama. Tu smo i borimo se da dobijemo od madžarske države samo ono što nam pripada. Tu pravdu i ja i mnogi moji prijatelji tražićemo od države dok smo živi, ako triba, al se nadam da će ispunjenje našeg zahtiva bit daleko prije.

Normalno, ako u tim pravima dobijemo svoje misto i mi Bunjevci ćemo organizovat svoje lokalne manjinske samouprave. Što znači da će i finansiranje naše zajednice bit bolje i jednostavnije, jednako ko i druge institucije u ovoj državi.

S. K. O.

U ĐURĐINU GOSTOVALE GABRIJELA DIKLIĆ I MARIJA HORVAT

Književna rič i na selu

Mesna zajednica „Đurđin" bila je domaćin književne večeri **Gabrijele Diklić** i **Marije Horvat**, književnika amatera iz Subotice. U sali Doma kulture prid oko pedesetak zafalni positilaca Gabrijela Diklić je govorila svoje stihove ko i dilove tek izašlog romana „Snaš Kata na mrginju" i za to bila nagrađena lipim aplauzom. Marija Horvat je govorila svoje stihove, al i na video bimu prikazala dilove svoje fotomonografije „Promaja u pendžerima vrimena" i podsitila positioce na salaše koji više nema, namištaj, odiću, bunare, pendžere i drugo, koji su ostali u najvećem broju samo na slikama.

Književno veče je završeno s monodramom Gabrijele Diklić „Snaš Kata u varoši", koju je izvela glumac amater Katica Marganić iz Bajmoka. Ovo je toliko oduševilo publiku da je smij i aplauz pratio cilo izvođenje „Snaš Kate". Domaćini su bili zadovoljni gostima, jel na selu doć na književno veče i još platit ulaznicu, znak je da ovo ima svoju publiku. Saradnja Đurđina s Gabrijelom i Marijom, kako su kazli domaćini, će se nastavit.

U SUBOTICI ODRŽAN INTERNACIONALNI FESTIVAL DIČJI POZORIŠTA

Slike „Razigranog svita"

U ponediljak, 18. maja sala Bunjevačke matice je postala galerija. Jel je, u okviru XVI Internacionalnog festivala dičji pozorišta u Subotici, otvorena i izložba „Razigrani svit", koja je pridstavila plakate i ilustracije **Zorana Mićanovića**, profesora Fakulteta primenjeni umitnosti u Beogradu. Izložba počinje s plakatom ovog profesora od prija 25 godina i nastavlja do današnji radova, a svi oni divane o dici i njevom svitu.

Izložbu su otvorili i o radu umitnika divanili **Slobodan Marković**, direktor Dečjeg festivala u Subotici, koji se zafalio domaćinima - Bunjevačkoj matici, što je na ovaj način pristupila Festivalu, zatim **Marko Marjanušić**, isprid Bunjevačke matice, i **Mile Tasić**, likovni kritičar.

Ovaj festival dičji pozorišta je trajo od 17. - 23. maja po ciloj varoši, na glavnom gradskom trgu, al i u brojnim značajnim institucijama kulture, škula i turističkim objektima. Pozorišne pridstave su priklazala 22 dičja pozorišta i pozorišta za mlade iz Evrope, a u programu su učestovali brojni horovi, plesne grupe i orkestri, otvrane su izložbe i održavane književne večeri, tribine i filmski programi.

ZAVRŠEN KONKURS ZA POEZIJU I PROZU BUNJEVAČKE MATICE

„Lipa rič" – na bunjevačkom

Bunjevačka matica je i ove škulske godine održala takmičenje osnovaca i sridnjoškulaca u pisanju stihova i proze „Bunjevačka lipa rič", ko vida nigovanja bunjevačkog jezika. Rezultati su se vidili 9. maja, na svečanosti u Bunjevačkoj matici, di su nagrađeni autori pročitali svoje radove. Na konkurs se javilo 45 autora s oko 60 radova, što je oko 20 radova više neg lani. Dicu i njeve učiteljice koje njim u škulama pridaju Bunjevački jezik sa elementima nacionalne kulture, pozdravili su **Ivan Sedlak**, pridsidinik Bunjevačke matice, i **Ana Popov**, pridsidnik žirija.

Sedlak je dici poručio da se ne stide bunjevačkog maternjeg jezika, da ga slobodno divane i pišu, jel samo tako će se on sačuvat. On je pofalio kvalitet pismica i pričica koje su stigle na konkurs i najavio njevo štampanje u zborniku, ko i lane. Najbolji autori su od Bunjevačke matice dobili diplome, a njeve učiteljice bunjevačkog govora zafalnice.

MARIJA HORVAT BILA GOST „VEČERI UTORKOM"

Slike, pisme i drugarice

Svoju seriju „Večeri utorkom" Bunjevačka matica je 28. aprila nastavila sa gošćom **Marijom Horvat** i prikazivanjem njezine fotomonografije „Promaja kroz pendžere vrimena", izlašle lanjske godine u izdanju Bunjevačkog informativnog centra. Bilo je ovo bogato i zanimljivo veče, a publika je mogla svo vrime priko video-bima gledat fotografije iz knjige, koje je Marija Horvat komentarisala, di su i kako nastale. A pošto je Marija izdala i dvi zbirke poezije „Leptirice" i „Ljubavi lutalice" publika je čula i nike od nji. Najzanimljivji dio večeri je cigurno bio nastup, kako je Marija kazala, njezini mali drugarica, koje su recitovale njezine stihove. Bile su to **Sanja Mikić**, učenica II razreda osnovne škule, **Milica Babijanović**, učenica I razreda osnovne škule, a na kraju i četvorogodišnja **Jovana Franciškov**ić, koje su recitovale Marijine pismice za dicu i oduševile publiku.

Ni muzika nije izostala, svirali su „Naslednici Pere Tumbas Haje" sa solistkinjom **Tamarom Babić**. Neobičan detalj večeri bili su bračni par **Dana** i **Stevo Kovačec**, koji su nuz pismu „Kako mi nedostaješ" zaplesali prid positiocima i na kraju se Mariji zafalili na njezinim stihovima i uporedili ji s početkom njeve mladosti, kad su sve ljubavi počimale plesom.

Marijin gost je bio i **Đerđ Boroš**, koji je ko recenzent fotomonografije divanio o vridnostima ove publikacije ko čuvara salaša i predmeta koji više nema.

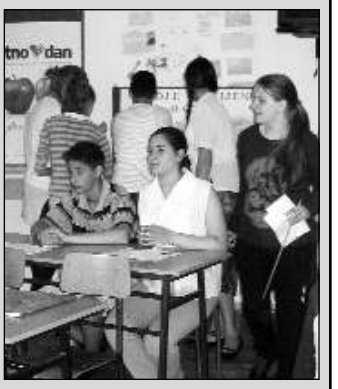
„ETNO DAN" O BUNJEVCIMA ODRŽAN U OSNOVNOJ ŠKULI „SONJA MARINKOVIĆ"

Od istorije do fanaka

U organizaciji Vojvođanskog centra za ljudska prava i podršku Pokrajinskog sekretarijata za upravu, propise i nacionalne manjine, izmed 11. i 20. maja u Osnovnoj škuli „Sonja Marinković" u Subotici održan je „Etno dan" bunjevačke nacionalne manjine. Tokom tri dana pripremljeno je tušta programa, jedan dio su uradili prosvitni radnici, drugi učenici, med njima je učestvovalo pet odiljenja, četri sedma i jedan osmi razred. Ova škula ima 21 učenika koji u nižim razredima pohađaje izbornu nastavu Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture, tako da su ovo sad bili učenici koji ne uče bunjevački.

Već ta činjenica čini još lipšim ove pripremljene časove, jel se u njima vidilo puno entuzijazma.

Prvog dana nikoliko prosvitni radnika je održalo pridavanja učenicima o istoriji, jeziku, tradiciji Bunjevaca, da bi drugog etno dana učenici pripremili svoje programe. Na primer, 8. d je izvadio jedan broj bunjevački riči i objasnio njevo značenje, pa su pripremili radove o značajnim Bunjevcima, privodili su pisme i prozne tektove s bunjevačkog na srpski jezik, a na kraju su izveli i skeč - događaj u jednoj bunjevačkoj porodici di je glavni junak osnovac, al tu su bili i dida, majka, roditelji i ostali članovi, i to kostimirani i našminkani. Trećeg dana je održan muzičko - kulinarski program. Bunjevačke igre su izveli članovi BKC Tavankut , osnovac Boris Vujković Lamić je pivo dičje

pisme, a Bunjevačka matica je priredila izložbu detalja koji divane o poriklu Bunjevaca, nošnjama, predmetima koji su kadgod koristili, umitničkim predmetima... Na kraju je održan čas o kulinarstvu, kad su dici i gostima posluženi tradicionalni bunjevački kolači, od koji su najtraženiji bili fanki s pekmezom.

IZ ŽIVOTA MARKA PEIĆA KOJI JE BUNJEVCE ZADUŽIO SVOJIM ISTRAŽIVANJOM I PISANJOM (IV)

Brez gramatike nema ni jezika, ni Bunjevaca

Ono što je mene najviše natiralo da se posvetim bunjevačkom jeziku jeste da sam odjedared posto svistan, ko da mi je kogod otvorio oči, da ćemo tako mi Bunjevci nestat ako nastavimo stalno divanit ekavicu i pisat ćirilicom

Marko Peić je rođen u Ljutovu, na salašu, i prve riči su mu bile na bunjevačkom, a tek s početkom školovanja prodivanio je na srpskom, jezikom koji ga je pratio cilog radnog vika. No, s porodicom i prijateljima i dalje se trudio divanit bunjevački. Međutim, školovanje na srpskom je uradilo svoje, pa su Bunjevci polagano divanili srpski i med sobom, jel bunjevački jezik je posli Prvog sviskog rata izbačen iz škula. U jednom trenutku Marko Peić je, posto svistan tog da će bunjevački jezik nestat, a onda i Bunjevci, okrenio list i počo pisat na svojem maternjem jeziku, a kasnije i stvarat ričnik i gramatiku bunjevačkog jezika. Započinjuć divan o bunjevačkom jeziku Marko Peić je podsitio na zasluge **Lovre Bračuljevića** koji se u 19. viku piso i bavio se bunjevačkim jezikom, ko i na druge koji su se trudili da bunjevački jezik ne nestane.

Marko Peić

Kad sam naišo na tekstove na bunjevačkom iz 18. i 19. vika bilo je jasno da onda nisu znali kako da pišu bunjevački, kako da napišu č ili š, na priliku, dal služeć se nimačkim jel mađarskim slovima. Pokušavali su da napisano zvuči bunjevački, i tako sačinjavali jednu novu abecedu, međutim, to nije bilo to. U Pešti i Budimu bilo je puno naši ljudi profesora na fakultetu koji su pisali i na bunjevačkom jeziku. Tu su se sporili, dal niki glas pisat s dva jel tri slova, al je Bračuljović kazo još prija Vuka, da triba pisat nako ko što divaniš.

Peić podsića da Bunjevci posli Prvog svitskog rata nisu više učili svoj maternji jezik u škulama, nisu imali gramatiku i pravopis. Jel je to zaustavilo razvoj bunjevačkog jezika, pitali smo Peića.

Nije, neg se počo udaljavat od ravnopravnosti koju su imali drugi jezici. Bunjevci su vodili računa da kod kuće sa svojom dicom divane bunjevački i tako prinesu jezik kako su još oni naučili od njevi stari. S današnjeg stanovišta gledano, izbacivanje bunjevačkog iz škula možmo nazvat asimilacijom, i tu nema diskusije. Al, mi Bunjevci, nismo se bunili protiv tog. Nismo kazali, nećemo ekavicu, ćemo ikavicu. Ko dica u škuli međusobno smo bunjevački divanili, al se tom nije posebna pažnja posvećivala. Ono što je mene najviše natiralo da se posvetim bunjevačkom jeziku jeste da sam odjedared posto svestan, ko da mi je kogod otvorio oči, da ćemo tako mi Bunjevci nestat ako nastavimo stalno divanit ekavicu i pisat ćirilicu. Mi nismo imali naše ljude, osim Rajića, Budanovića i još nikoliko nji koji bi se borili za bunjevački jezik u škulama. Al tu se počela mišat politika i mi smo toliko izgubili da smo praktično potpuno usvojili ekavicu, i u pismu i u govoru, bilo da ima Srba med nama, il ne, dok bi divanili.

Kad je, kako kaže Peić, svatio da će bunjevački nestat, onda je počo divanit sa starijim čeljadima, imućnijim ljudima koji su svoju dicu iškulovali ko likare, fiškale... Al nisu oni bili zabrinuti, pa da su kazali, šta mi to radimo, izgubićemo maternji jezik. A onda je podsitio da ni u starijim vrimenima obrazovani ljudi koji su bolje znali bunjevački jezik, nije imo ko da napiše gramatiku.

Pokušo je Mijo Mandić stariji, koji je kazo, ja sam je napiso na osnovu madžarskog i nimačkog jezika. Ali, to nije to. Naš bunjevački je sasvim drugi jezik. Onda sam se ja počo baviti sotim, al onako izdaleka. Jel nisam ni ja znao kako. Ko i svi drugi školovani Bunjevci, gubio bunjevački i usvajo pojedine riči iz drugi jezika, ne možem kazat samo iz srpskog. Pa sam počo čitat pisma i karte koje su vojnici iz Prvog sviskog rata slali svojima, da

vidim kako se onda divanilo. To je bilo izmišano, i madžarskog i bunjevačkog jezika.

U jednom trenutku, to je bilo posli objavljenog bunjevačkog ričnika, počo sam pisat gramatiku zajedno sa Josom Bajićom, koji je bio glumac i direktor subotičkog Narodnog pozorišta. Imo je završenu Višu pedagošku škulu u Nišu. Učio je na ekavici, al je toliki Bunjevac bio da je uvik, di god je mogo, samo bunjevački divanio. I kad je došo u Suboticu, to je on pričo, on naiđe na ovaj moj ričnik i lati se pisanja bunjevačke gramatike, onako kako on misli da triba. Bajić je rođen u Keru, živio je u Keru, uvik se tu vraćo, i umro je u Keru.

Ko primere iz života koji su navodili potribu pisanja gramatike bunjevačkog jezika Peić je navo podatak da je pogrišio u naslovu ričnika „Rečnik bačkih Bunjevaca" a tribalo je „Ričnik bački Bunjevaca", što je poslidica škulovanja na srpskom jeziku. Oni koji su bili škulovani, ti su divanili srpski, jel njim je tako bilo lakše. Tu je Peić navo da je advokat Šarčević u Budimu počo pisat bunjevački ričnik, jel mu je bilo lakše kad mu dođe stranka Bunjevac da privodi na madžarski.

Oću da kažem da nije samo pogriška u pojedincima. Mi Bunjevci naš jezik nismo poštivali, divanili smo svakako. Moj rođeni brat je, još dok se nije moralo, divanio madžarski, pa sam mu kazo, zašto divaniš madžarski, nije to tvoj jezik? Smatram da je napravljena velika praznina u čitavom obrazovanju nas Bunjevaca što smo išli u malo više škule, a kad smo i išli nismo se trudili da u kontaktu sa Bunjevcima divanimo bunjevački i da ne dozvolimo da nam polak riči bude ovako a polak onako. A u Madžarskoj je bilo isto, Bunjevci su rađe naučili madžarski jel tako nisu imali problema. Čovik od 70 godina ne zna bunjevački, to sam lično vidio. Jestel vi Bu-

njevci, pita jednom prilikom on mene i ženu. Mi jesmo, a jestel vi, pitamo. Jesam! Pa kako ne divanite bunjevački, pitamo. I onda on počne svoju priču, da je imo sina učitelja koji je nedavno umro, al ni on, iako je bio škulovan nije divanio bunjevački jel je zaboravio riči, a naročito nije znao kako se piše. Prema tom, to je velik propust, al tu je krivica do nas Bunjevaca koji smo bili škulovani. Ne bi dugo bilo i mi bi zaboravili divanit bunjevački, a onda i da smo Bunjevci. Mene je to toliko pogodilo ko da nisam tu rođen, pa sam to tek sad sazno, a cilog života znam da sam Bunjevac i da pišem ikavicom i latinicom.

Peić kaže da je bunjevački piso i onda kad niko nije, i to u novinama (Luka Kerčanin), a onda i u časopisu Kulturno-umitničkog društva „Bunjevačko kolo", di se pisalo ikavicom. Pošto nisu imali dovoljno znanja da ispravljaju, bilo je tu dosta pogrišaka. A onda je časopis pristo izlazit, ne zato što je bio zabranjen, neg nije imo ko pisat.

U razgovorima smo došli do zaključka da ćemo zaboravit bunjevački i on će nestat, a čim nema jezika, nema ni Bunjevaca. A da bi imo jezik triba ričnik, knjige napisane na bunjevačkom. Jel, čime ćeš prid kuma, kako se to kaže. Čime ćeš pokazat, evo, ovo su napisali Bunjevci, čak i uz pogriške.

Ja sam bio taj koji je stalno tio napisat gramatiku, jel sam osićo da brez gramatike nećemo nikud stignit. To ti je ko ono, ne možeš orat ako nemaš plug. A Joso Bajić je prvi počo. Uzo je samo Ker (kako se bunjevački divani u Keru) i počo pisat gramatiku. On je učio gramatiku na višoj pedagoškoj škuli. Posli smo zajedno radili, pa smo počeli analizirat riči, dal baš tako triba jel ovako. On je napiso sa mnom jedno 10 stranica šta Bunjevci ne mogu imat u gramatiki, al nije cigurno da je to konačna verzija. Na žalost, kada smo dobrim ugazili u poso, Joso se razboli i posli jedno polak godine umre. Prija smrti skupio je sve što je imo napisano, da sestri i ona donese meni. To je kod mene i sad. Ja bi mogo iz tog izvuć što triba, dodat ono što fali i imat onu prvu gramatiku. Jel mora bit jedna prva gramatika sa osnovnim važećim pravilima, pa se na bazi nje kasnije vrše ispravke i dopune.

I kažem ja Bajiću dok je još bio zdrav, zašto mi ne bi sili pa oma napisali tu gramatiku. Nemoj, svi će dignit oma galamu, a ja sam niki nevoljan, nećeš moć sam izać na kraj. Neg da mi nastavimo ovako, pisali smo tamo di smo bili cigurni da je tako. Na priliku, Bunjevci neće kazat, gdi smo, neg di smo. To je jedna od ti riči, a borili smo se sa još nikoliko riči i slova. Jel slovo j je ostalo od najstariji vrimena, a izgovaralo se i u vrime dok smo ovo radili. Kad kažeš vidijo, pa to „j" se čuje. Tili smo da imamo cilinu, da se sve napiše, pa onda na osnovu primedbi da se štampa novo izdanje, i da se mož kazat, e, ovako cigurno divane Bunjevci. Ja sam za to da se napiše, al ne samo j, već i nika druga slova, jel da se izbrišu, na priliku „h" mora izostat, pa „v". Ne kaže se čuo, neg čuvo. Možda bi time uspili da Bunjevce koji imadu škule i iskustva, brez obzira što divane ekavicu, privolimo da se zauzmu oko gramatike. Moram priznat da sam i ja posli digo ruke, i sve to što smo Joso i ja uradili tako stoji kod mene, i stalno me to dira, to bi već davno bilo gotovo da sam nastavio. Jel brez gramatike neće nas priznat, brez obzira šta ćemo bit, nacionalna manjina, sa čime se ne slažem, jel narod.

Na kraju razgovora o jeziku, pitali smo Marka Peića, kaka je budućnost bunjevačkog jezika, po njegovom mišljenju.

Morali bi pod hitno napisat i izdat gramatiku, brez nje nam neće priznat jezik i neće nas priznat ko narod - odgovorio je Peić i zaključio: **- A onaj ko se odrekne bunjevštine i Bunjevaca taj je pokvario cio svoj život.**

V. M.

SIĆANJE NA KADGODAŠNJE OBIČAJE

Dodole i kraljice

Bunjevci su vikovima čuvali svoje običaje koje su na slidili od svoji pridaka i s velikim poštovanjom prinosili na mlađe. Kako su čuvali divan, ikavicu, nošnju, viru, to njim je pomoglo da opstanu u teškim i ratnim vrimenima. Običaje su doneli sa sobom kad su se doselili u ove krajove, ima koji su još iz paganski vrimena, a ima stari običaja koji su već i nestali. Jedan stari običaj kojeg pamte samo oni najstariji bili su **Dodole**. To je bilo u proliće kad najvećma triba kiša, pa ako je suša išle su po selu i salašima - Dodole.

To je bila grupa od pet-šest žena el cura koje se nakite granama od zove i zelenu rogozu navežu svud okolo, pa se ruvo skoro ni ne vidi od zeleni grančica, a na glavu su isplele zelene vinčiće. Kad dođu prid kuću el salaš, pivale su:

Molimo se višnjem Bogu, oj dodole,
Da udari rosna kiša, oj dodole,
Da porosi naša polja, oj dodole,
I dva pera kukuruzna, oj dodole,
I lanove za darove, oj dodole,
Da pokisnu svi orači, oj dodole,
Svi orači i kopači, oj dodole,
I po kući poslovači, oj dodole.

Onda domaćica polije dodole s kablom ladne vode, one se tresu, a sa zeleni grančica padaje kapi vode ko kiša. Na kraju ji domaćica dariva kakim poklonima, el s malo novaca, pa dodole krenu dalje. Kod nas je običaj da se na na **Dove** kiti salaš el kuća zovom, a to je običaj, kako su stariji kazali, kad su se apostoli skupili na molitvu. Jedan je Židov vidio di su ušli pa je na pendžer metnio zelenu graničicu da sutra pozna kuću. I kad je ujtru došo, na svakoj pendžeri u svakoj kući je bila zelena grančica.

Na Dove je zdravo odavno bio običaj da iđu **Kraljice**. Na Dove mladi u crkvama primaje dar Duva svetog što njim podili biskup, i oni naglas kažu da privaćaje viru, jel kad su se krstili bili su mali, pa je misto nji divanio kum. Održane su velike svete mise di su mladi dolazili svečano obučeni, a posli podne i uveče su bila kola i igranke za mlade. Oma posli Uskrsa su Kraljice učile pivat kraljičke pisme, a učila ji žena koja je u mladosti bila kraljica.

Kraljički pisama ima stotinak koje su zapisane, a ima i koje nisu, pa su se dikoje već i zaboravile. Pisme se dile na: radosne, žalosne i na koračnice. Kraljice su bile cure od 12 do 15 godina, išle su u grupi po šest cura. Nošnja su bile bile šlingovane suknje i košulje, a mider i igrač su bili svileni i šareni, išle su bose, a na glavama su imale krune našarane perlicama, cvićom, sprid je bilo ogledalce, a priko njeg mali đeran, a ispod brade su se vezale pantljikama.

Komšije i rodbina su se starali da priprave nošnju kraljicama, sašiju, ušlingaju, da što lipše izgledaje. Skupe se kod glavne kraljice, pa odu u crkvu na misu, pa redom šorom el sokakom, već kako su se dogovorile, da ne iđu dvi grupe na isto misto. Kad iđu putom, iđu dvi po dvi i pivaje pisme koračnice. Evo jedne.

Mi selu iđemo ljeljo
Selo od nas biži ljeljo
A što od nas biži ljeljo
Mi mu ne iđemo ljeljo
Da ga porobimo ljeljo
Već mu mi iđemo ljeljo
Da ga veselimo ljeljo.

Na kraju svakog reda se pivalo - ljeljo. A kad dođu prid kuću uvate

se dvi po dvi, s bilim maramama, a kad izgovaraje ljeljo, pete malo podignu od zemlje, a glavu malo sagnu, pa đerdan lupka po ogledalcu, što je bio lip zvuk. Kad dođu prid kuću obično su pivale: Mi ode dođosmo, u najlipše dvore, u najbogatije.

Di ima dice tamo su pivale šaljive pisme:

Zec Boga moli.
Na lisici perce
Na kurjaku zvonce.

Jel:

Narasla je trava
Za odžakom sama
Pere travu kosi
Voda otkos nosi.

Kad dođu prid kuću obično domaćini kažu koju pismu oće da čuju. Pisama je bilo svakaki, ime su kazivale ono kome pivaju, didi, majki, svekru, svekrovi, snaji, momku, divojki, jedinku, jedinici, braći, sestrama, drugaricama, privarenoj divojki, odbijenom momku, uskočkinji, omraženoj braći, đaku, vojnicima.

Opravljala majka
U katane Ranka
Kad ga opravila
Triput ga poljubila
Ponda sila majka
Pa ga blagosiva

Kad kraljice krenu dalje domaćini ji darivaje jajima, divenicom, šunkom, el s malo novaca. Pridveče kad završe pisme odu kod glavne kraljice, tamo večeraje, a poklon podile, pa se raziđu kućama.

Svakoje vrime je imalo svoje običaje koji su se naši prici držali i koji su ji veselili, i kojima su se radovali u svom životu. Bilo je godina kad je bilo zabranjeno kraljicama da iđu pivat, pa i drugo su zabranjivali, al eto, ima tu još kojekaki običaja i sigre za dicu i mlade za zimsko i za litnje vrime. Čuvajmo sve ono što smo naslidili od naši stari za mlade koji dolaze.

A. V. K.

ŽIVOT JEDAN SASVIM (NE)OBIČAN

Tilka iz Ljutova

Te nedilje i vitar je duvo cio dan. Kad je sunce zašlo i pisak se umirio, bila sam gost kod Tilke Čović (78) rođene Mamužić, u Ljutovu. Bila je malo poplašena šta ona zna kasti za novine. Čitajte i vidićete kako je svoj težak život opisala s puno duva i kroz osmij.

Nas sedam cura

Tilka je počela pripovitku da i je bilo sedmero dice u familiji.

Baćo je bio Sive a nana Ana. On je bio zdravo strog a nana malko mekša. Baćo je bio u Rusiji za vrime Prvog svitskog rata, pišce je stigo natrag iz Rusije. Oženio se prija rata. Ni jedno dite se nije dotleg rodilo, al kad se vratio od 1920-1931. rodilo se sedam cura. Išla je Tilka, u staru škulu koja još uvik postoji, samo IV razreda i posli je pristala. Bila sam stalno nadničarka. Ko dite čuvala sam guske, svinje a kod kuće sam svašta radila. S moji šest godina baći sam pomagala kod pluženja kuruza. Vodila sam konja a on mane glavom jel tira muve i mene pribaci čak u treći red kuruza. Sićam se, nastavila je Tilka, **kad nam je došla teta iz Male Bosne i donela u dar čiode koje su imale glave od cakla i bile su u raznim bojama. Kaka je to bila srića. Svi smo uzeli po jednu, al nismo posli smili minjat za drugu boju ako smo se slučajno pridomislimo. Danas kad bi tako štogod dici dono u dar ne bi ni pogledali na to.**

Mladost i udaja

U Ljutovu je bio Hurkin dom. Tamo sam išla na igranke i upoznala mog Roku. Doduše, kuće su nam bile blizo jedna druge. Imala sam 23 godine a Roko 22 kad mi je na jednoj igranki kazo da iđem kući al ne svojoj neg da iđemo zajedno njegovoj. I tako sam uskočila. Bilo je to prid Božić i mi ćemo se odvojit i sami živit, al nismo imali ništa. Ne znam dal me razumite, ni vilice, ni noža, ni krumpira. Odemo da živimo na jedan državni salaš. Tamo smo dobili praznu sobu. Onda uzmemo četri kočića, zabodemo u zemlju, skinemo vrata od košare i zakujemo na kočiće. Na to smo metnili slamaricu koju sam ja imala i jeto kreveta. Radila sam puno na vršalici pa sam sebi zaradila štafira: tri uzgljance, jorgan i dunju. Bilo je zdravo teško radit na vršalici. Puno prašine, znoja, al smo se uvik šalili mada smo bili gladni i žedni. Jedared su mene metnili u naviljak slame, to je slama koja izađe iz vršalice veličine i visine oko dva metera, i tako su me na kolju odneli na kamaru, iznenadili su se kad sam se ja izvukla iz slame. Onda su svatili šta je bilo teško kod nošenja.

Rokin stric nam je dao drvenice i onda smo već imali pravi krevet, a drugi stric nam je saziđo parasničku peć. Od moje sestre smo dobili brašna i to onoliko koliko je moglo stat u jedan rukav od košulje. Svekrova nam dala jednu patku koju smo ispekli u peći a od pekara doneli kruva na veresiju. Kad smo sve ovo pripravili očli smo se vinčat. Bilo je digod prid Božić. Dođemo s kumovima kući posli vinčanja i poidemo i patku i kruv i opet ostanemo brez ičega. Onda smo dobili na veresiju krmče od 90 kila i budne divenice, krvavice, žmara, masti. Dobili smo i kojšta u dar za vinčanje: lonce, laboške i tako smo počeli živit.

Život je išo dalje

Roko se zaposlio u zadrugi 1955. godine. Sićam se prvi poso mu je bio da vuče kuružnu na soncama. Ni opanke nije imo, već ji kupio na veresiju. Kruv smo i dalje nosili na veresiju, al kad je stigla plata oma smo dugove vratili, pa opet ispočetka. Sićam se kad su mi ko mladoj svi donosili pleten kolač, skupilo se čak 14 komadi. Imala sam dobre komšince, pa su odnele kolače a meni dale brašno u zaminu. Kad je stiglo proliće dobili smo od gazde okućnicu. Okopali smo. Rodilo mi je, sićam se, sedam džakova krumpira i jedna parasnička kola kuruza s kojima smo uranili svinče. Nažalost, morali smo otić sotog salaša, pa smo jesen i zimu proveli kod svekrove. U proliće očli smo na drugi salaš u pudarluk. Roko je radio al sam i ja išla u nadnicu i radila sve što je tribalo. U sićanju mi je sadnja šljiva kad je na sapištu ašova bila zagrebana mira za kopanje jama, sa svake strane moro je biti prored.

Konačno u svojoj kući

Na ovom mistu kupili smo plac, od Rokine prodate zemlje, 1959. godine i počeli nabijat zidove. Bilo je to teško al s mobom bilo je lakše. Prvo jedna soba, pa dalje ostale. Moj čovik i ja nismo imali svoje dice, al nam je kuća uvik bila puna svita. Samo kad se sitim kad smo iz sobe izneli drvenice da bi svi gosti iz varoši imali mista. Peko se roštilj, kuvo kotlić, okrećalo se prase, jagnje. Čovik mi je nedavno umro. Sad sam ostala sama, al virujte uvik kogod svrati.

Prilikom moje posite u goste je došo sestrin sin Stipan iz varoši, sa ženom Marom. Bilo je puno divana, podsićanja na stara vremena.

M. Horvat

SUZANA NIKOLIĆ BUNJEVAČKI GOVOR PRIDAJE DICI U ŠKULAMA

Ponovo učimo zaboravljeno

Suzana Nikolić ko učiteljica radi puni 26 godina. Zanimljivo je da je rođena u Novom Žedniku, tu je završila osnovnu škulu, a posli završetka škulovanja za učiteljicu oma je prvi poso dobila tu, u Osnovnoj škuli „Bosa Milićević". Tu u selu i živi sa porodicom, mužom i dvoje dice koji studiraju. Sve je vezano za rodno misto, samo što sad drugu škulsku godinu pridaje Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture u matičnoj škuli, al i u Osnovnoj škuli „Pionir" u Starom Žedniku.

U Starom Žedniku na časovima bunjevačkog govora ima 9 učenika, a u Novom Žedniku 13. Kaže da bi dobro bilo da ji ima i više, pogotovo u Starom Žedniku, jel tamo ima puno više Bunjevaca. Al, eto, zasad na ovim časovima više dice ima u Novom Žedniku, iako tu ima manje dice u škuli i, maltene, sva dica bunjevačke nacionalnosti pohađaje ovu nastavu.

Odrasla sam tako da sam svako lito provodila kod majke i dide na salašu izmed Starog i Novog Žednika koji su bili Bunjevci. Otac je sa đurđinski salaša u Novi Žednik došo 1955. godine, a mama je iz Novog Žednika. Do polaska u škulu vrime sam provodila kod majke i dide, posli raspuste, a i za vrime škulske godine sam odlazila tamo jel salaš nije bio daleko. Tako sam naučila bunjevački. Inače sam odrasla u ulici di su svi bili Srbi, tako da sam ja sa dicom pričala srpski. Bunjevački se isključivo divanio u porodici, i to u ranijem ditinjstvu. Zato se kod dice gubio bunjevači jezik - divani danas učiteljica Suzana Nikolić.

A kako se odlučila da pridaje bunjevački govor u škuli, pitamo je.

Kad je Nikola Babić isprid Bunjevačkog nacionalnog savita došo u škulu da vidi da se uvede izborna nastava bunjevačkog jezika, postavilo se, naravno, i pitanje ko bi ga pridavo. Izbor je bio jako sužen pošto sam jedina Bunjevka u škuli. Nisam odbila, al nisam oma ni smila da pristanem jel je sam imala stra od nepoznatog. Počela sam da pridajem, i, eto, sad se vraćam na ditinjstvo od prija 30 i koju godinu, kad se stvarno divanilo bunjevački u našoj kući i med familijom. Mi, učitelji, imali smo obuku i dogovor da ne triba odjedared da napravimo rez i da dicu ne tribamo zbunjivat, neg polako da iđemo sa gradivom. Puno nam je pomogo „Tandrčak" i „Bunjevačke novine" di smo kroz tekstove, pismice, bajke ponovo učili bunjevački. Istina, tu je bilo tušta nepoznati riči jel ta dica baš i ne pričaju bunjevački kod kuće, osim oni koja zaista žive na salašu i di su oba roditelja Bunjevci. Ovi što žive u selu manje divane bunjevački, i njima je sve ovo interesantnije zbog narodni običaja, tradicije.

Suzana Nikolić kaže da su roditelji zadovoljni što im dica iđu na nastavu bunjevačkog, što se i vidi.

To što dica sad uče, o običajima, o tom kako se kadgod radilo i živilo, a to je sad dosta palo u zaborav, njeve je roditelje podsitilo na ditinjstvo. Kroz priču kod kuće dica to ne bi mogla da nauče. Kroz časove, priče, filmove, divan sa drugom dicom, sve je drugačije i lakše se uči. Oni susriti grupa iz Starog i Novog Žednika, i upoznavanja, iako kratka, mnogo znače dici. Dobro bi bilo da imamo privoz pa da se više susriću, makar samo kad je lipo vrime.

Na časove bunjevačkog govora dica donose riči i priče od kuće, obično od majke i dide, di se donekle upoznaju sa tradicijom i jezikom Bunjevaca, i tako žele da pomognu u učenju.

Puno nam znači da tako, na času, dica čuju koju novu rič i da dica kažu dal su za nju čuli il nisu, i šta ona znači. U Starom Žedniku je med dicom bunjevački ričnik bogatiji, iz govora se to čuje i vidi, tu je taj bunjevački naglasak sačuvan i dolazi do izražaja. U Novom Žedniku ričnik je siromašniji, al su dica zainteresovana, vole da čuju, pišu, slikaju, da nauče pismice. Moram da kažem da u toj grupi ima troje Srba koji oće da nauče bunjevački jel su njim komšije Bunjevci, el ji je čuvala majka Bunjevka, il dida Bunjevac, il su roditelji živili u takoj sridini di se divanilo bunjevački, pa bi sad tili da ga i njeva dica nauče.

Na kraju ovog razgovora Suzana Nikolić je ponovo istakla značaj dičjeg časopisa „Tandrčak" za časove bunjevačkog govora.

„Tandrčak" mi je puno pomogo s obzirom da oskudivamo u literaturi, a i to što imamo nije prilagođeno ovom uzrastu. „Tandrčak" jeste, tu ima svega što nam triba, od pismica, pripovitki do slagalica i bojanki. Ja sam njim fotokopirala fotografije narodni nošnji, papuča, klompi i drugog, a i oni donose od kuće nešto što njim je interesantno, i to nam često daje ideju šta i kako da radimo. Drago mi je da kogod brine o njevim interesovanjima i pravi taki „Tandrčak". A dica jedva čekaju da nov broj stigne u škulu - kazala je učiteljica Suzana Nikolić.

V. M.

U GOSTIMA KOD MIRKA BABIČKOVIĆA

Kad se baš voli salaš

Umitnici, pisnici, slikari sve češće imadu za temu salaše. Al oni i pored tog polagano nestaju, al ima izuzetaka. Poniki ljudi salaše kupuju, obnavljaje veličaje i vole

Mirko Babičković (59) je penzioner. Radni vik je odradio na železnici i u „Interšpedu". U divanu za „Bunjevačke novine" kaže da ga je rođen u varoši a odranila ga je majka.

Baćo i mama su sa moja tri brata živili na salašu i to nedaleko odaleg di ja imam svoj salaš. U drugi raz-red sam išo u Kuckalovu škulu. Sićam se, kazo je Mirko, **bilo je četri razreda u jednoj učionici. Učiteljica je bila Budinčević Tereza. Išli smo u škulu samo za dana, a domaći smo kod kuće radili pri svitlosti lampaša. Moja mama Joca je imala dvi vrste lampaša. Jedan je visio na zidu, a drugi lip porcelanski taj je svoje misto imo na astalu**, kazo je Mirko.

Salaš bio kratkog vika

Baćo je napravio nov salaš. Tamo je još uvik mali dio puta di se ulazilo na salaš, al od njeg još od 1982. godine nije ništa ostalo. Nije bilo nikakog malko tvrđeg puta ni struje. Sve se činilo zdravo daleko, nas četvorica braće očli smo u varoš, zaposlili se, a salaš je nesto. Ostala je njiva i taj mali putić ko ulaz na salaš.

Salaš bio na brigu

Ko dite prolazio sam pored ovog mog sadašnjeg salaša. Vrlo je bilo lipo vidit bili salašić na brigu. Prošle su godine. Ja se 1986. godine odlučim kupit taj salašić, najstariji u okolini, al eto on je sad u dolji jel u visini odžaka prolazi autoput. Salaš sam kupio na licitaciji za 7.500 maraka zajedno s šetri lanca zemlje. Bio je prilično zapušten. Zdravo tušta šipražja je bilo oko salaša. Koliko je zdravo živit na salašu dokaz je mama moje žene Slavice. Baka se šlogirala. Doktor je priporučio da se bavi s čime što voli i da to radi. Mi je odveli na salaš a ona nam je kazla: Dico odaleg ćete me samo odnet, meni je ode zdravo lipo. Bakica je živila još puni 21 godinu. Brinila je o josagu, sadila bašču. Salaš ima priko 100 godina, pa ga imam namiru malo dotirat, umalterisat, al eto lagano sve će bit, kazo je sagovornik.

Životinjsko carstvo na salašu

Velika avlija, ledina, a u avliji laju vaške. Ima ji četri komada a najglasniji je ipak tridesetak morkača koje onako u čoporu trčkaraje. U toru ovce, mali jaganjci se sigraje. Kad sam tila slikat jagnje, on je skočio na vrata u želji da iđe kod svoje mame. Na krovu se šepure paunovi. Nisu bili voljni ni oni za slikanje, vraćali su se na tavan u slamu di spavaje. Pivac se namistio ko da čuva ovce i krave. Prosto tribalo je sve upit očima i dušom. Osam mačaka koje se vrzmaje svudan.

Na ledini konji razigrani

Mirko već tridesetak godina ima trkačke konje. Dok nije imo salaš držo je konje u boksovima, u avliji kod svoje kuće. Sad ima konje Alkon II i Akonthijam. Alkon je bio dvared prvi, al je strado u Somboru. Na to podsićaje polomljeni fijaker (dvopreg), koji stoji na srid avlije. U toj trki su dosta sriće imali i konji i Mirko.

Sva srića što sam iskočio iz fijakera i „samo" slomio nogu, kaže Mirko.

Mirku pomaže Pere Čisar koji rani josag, timari konje, a Mirko svaki dan ode na 10 kilometeri udaljen salaš da oko 45 minuti i tako trenira konje. Kod konja u košari stalno svira muzika. Na kasačke pobide podsića Mirka 24 pehara.

Ostavili smo Mirka u njegovom malom raju. Konji su trčali u kasu, a njev topot ko ritam mirne ravnice i sve te lipote oko nas umirivo je napregnutost mojeg varoškog života.

M. Horvat

KLARA KUJUNDŽIĆ IZ MALE BOSNE I NJEZINA KOLEKCIJA TIČJI I ŽIVINSKI JAJA

Gnjizda s njiva i dolova

Na Uskršnjoj izložbi u Maloj Bosni positioci su sve eksponate pažljivo gledali, al bilo je tamo i štogod sasvim novog. To novo unela je **Klara Kujundžić**, koja živi u Maloj Bosni. Najveći dio života je provela na njivama radeć paorske poslove.

Prija tri jel četri godine počela sam da skupljam jaja od tica i živine, a onda sam poželila da ji

vako na jednom mistu sve pokažem - kazla je Klara.

I pokazala je, a ljudi su zaista zastajali, gledali, pitali jel postoje take tice ko na primer, švraka jel kobo. Na izložbi je bilo guščiji, pačiji, pućiji, kokošiji, morkačini, golubiji jaja. Zatim, kako je Klara kazala, bilo je i jaja dolski tica, od švrake, kukavice, sive vrane, čaplje, fazana, kobe, ševe. Svoje malo gnjizdo imala su u jaja od grlice, čvorka, vrebca, papagaja, nimfe, a najveće je bilo jaje od noja, koje, naravno, Klara nije našla ni u dolu, ni na njivi, neg na farmi nojova.

Od aprila do juna miseca podikad iđem dnevno i po 10 i više kilometeri pišice i biciglom. Tako smirivam živce, jel ništa nije lipče neg kopat po njivi, jel pod

čokanjicom tražit ševino jaje. Jaja za izložbu pripravljam tako što ji izduvam. Klinom ji probušim, čačkalicom razmutim unutrašnjost i onda duvam dok bilja-

njak i žumnjak ne isteku napolje.

Svaka čast Klari na ovoj kolekciji, valjda će je i varoščani u dogledno vrime vidit na nikoj izložbi.

M. Horvat

Sveci koji se spominjemo

Prid nama su Dove. To je zdravo velik svetac, jedan od tri najveća u godini, Božić, Uskrs i Dove. To je svetac kad je Isus poslo svojim apostolima Duva svetog, kako njim je obećo utišitelj s neba. Pedeseti dan posli Uskrsa bili su skupljeni na molitvi Isusovi apostoli, Blažena Divica Marija i još nike pobožne žerne. Odjedared su čuli niki velik šum, ko da duše jak vitar, pa su se malo poplašili. Više nji se ukazao Duv sveti u obliku goluba, a više njevi glava su se pokazali mali vatreni jezici, i tako su se napunili Duva svetog. Divanili su i razumili strane jezike, dobili su rabrost i nisu se više ničeg bojali. Svit kad je čuvo da divane strane jezike, čudili su se: nisu ovo Galilejci, a mi ji razumimo na našem jeziku.

Razlišli su se po svitu i pripovidali evanđelje, krstili svit u ime Oca i Sina u Duva svetog, mećali ruke na nji i ozdravljali ji u ime Isusa Krista. Duva svetog nisu primili samo apostoli, već i drugi svit koji se obratio i povirovo evanđelju.

Nedilju dana posli Dova slavimo Sveto trojstvo, zajedno Oca, Sina i Duha svetog. Peti dan posli Svetog trojstva slavimo Bršančevo. To je svetac prisvetog oltarskog sakramenta koji nam je Isus ostavio na poslidnjoj večeri, na Veliki četvrtak, al se čerez Isusove muke i smrti nije moglo tako svečano proslavit. Zato ga slavimo na Bršančevo el se nedilju dana posli održi velika sveta misa i iđe pršijun oko crkve.

Juna 13. slavimo svetog Antuna Padovanskog, koji je umro 1231. godine. Živio je 35 godina, ode na zemlji, i bio je pravi svetac. Molio se za svit, ozdravljo ji od kojekaki bolesti, a najvećma se staro za kruv sirotinji. Što je od svita dobio za datu milost, sve je davo za krušac sirotinje. Smrti se nije plašio iako je još bio mlad. Umro je mirno, molio Boga i gledo u nebo. Kad su ga oci pitali zašto stalno gleda u nebo, on je kazo da vidi Gospodina Isusa Krista. I dan-danas mu se virnici obraćaje po cilom svitu i mole za pomoć za zdravlje u bolestima, za sriću u josagu, pa i za izgubljene stvari i druge nevolje, a Bog po razgovoru svetog Antuna uslišava naše molitve.

A.V.K.

ČIKERIJA, NASELJE NA KRAJ SVITA

Čikerija je uvik bila daleko

Čikerija je od Ljutova el Mergeša, udaljena tri i po kilometera, Tavankut isto toliko, a varoš oko 25 kilometeri

U kući staroj 300 godina, s gredicama, otvoren odžak, paorska peć, to je „kutak" di žive Stipići, Ana (78) i Veco (79). Tu smo rođeni. **Tu smo išli u škulu, dok je još bila na Čikeriji. Tužno je to,** kaže Veco, **da je priko noći škula nestala. Od četri razreda dva smo išli za vrime Madžara, a dva za vrime partizana. Veco se sića učiteljice Marije Čović, al borme i učitelja Toše koji je baš voštio đakove. Račun mi nije išo,** kaže sagovornik, **i učitelj me tako našibo da sam pobigo kući kroz pendžer i zareko se da neću više ić u škulu. Moj polubrat se usprotivio pa i vratio učitelju što je ovaj „dilio" svima.**

Mladost je bila dosta lipa

Oma ode u komšiluku bio je dom, tu su bile igranke. Nediljom su bili balovi. Svirci su tu u našoj kući ostavljali instrumente, kaže Veco, a snaš Ana dodaje da ni ona nije živila odaleg daleko, tako da su mogli igrat do zore. **Nas tri drugarice smo jedino znale igrat igru haj – haj, svi su nas gledali. Igrala su se kola a najviše tandrčak. Ko dica nismo bili gladni. Na bonove se kupovala glava šećera, brašno, so. Ruvo smo kupovali na tačkice.**

Snaš Ana kaže da se nosila bunjevački a sad je na to samo podsićaje pregače koje pripaše.

Veco je ofiro jednoj curi sedam godina al eto ja sam mu bila suđena, kaže snaš Ana, **i od 1958. godine smo zajedno. Imamo dvi ćeri, jedna živi u Ljutovu, a druga u Tavankutu.**

Imadu dva unuka i jednu praunuku i redovno ji obalaze.

Ić mož pišce el biciglom

Imali smo dva konja i onda smo s paorskim kolima, a posli špediterom, išli čak u varoš na hetiju. Čikerija je jedino naselje di nije bilo zvaničnо mijane, a ni crkve. Sitili su se Ana i Veco kad su za vrime Madžara išli u Gornju Čikeriju (Madžarska) u crkvu na misu. Skupili su se i zajedno u grupi išli pišce tri kilometera do crkve. Obuća su nam bili gumene opanke el kopane klompe.

Život u bespuću

Snaš Ana je bila domaćica a Veco je radio malo u „Integralu" u varoši. Na poso je išo pišce do voza el biciglom. Mi vamo nemamo, kažu, **ni autobus.** Veco sridom i petkom iđe do Ljutova u dućan rad kruva i svega što triba, no i dica ima kad donesu rane.

Ima ode i milicija, koja nas redovno obalazi, što nas baš raduje. Iako do Madžarske odaleg ima samo dva kilometera od nje je danas osto samo odžak.

Zdravlje snaš Ane i Vece je već uveliko načeto. Ujtru ustanu oko šest, propale vatru u šporelj, u kujni skuvaje kafu, a u sobi parasničku peć nalože s granjom i ogrizinama, dva do tri snopa je dosta. Večeri provode nuz televizor. Struju imadu od 1971. godine. Svake godine kod križa u šumi budne proštenje. Puno svita se skupi, dođu sa strane, čak mladi dođu pišce iz Žednika. Veco i Ana kažu da je kogod iz varoši kupio kuću u njevom komšiluku, pa se raduju, jel kažu da su to baš redovna čeljad. Eto i kogod drugi će doć da divani s domaćinama sem kad se očitava struja, pravi popis za glasanje i poštaš.

Pod kraj našeg divana počo je padat mrak u ovom čudnom sokaku. Put od piska osvitljen s velikim neonskim svitlima, gusta šuma i mrak u napuštenim kućama. Po koja od nji i zaživi subatom jel nediljom, kad dođu iz varoši obać svoje ognjište pa makar i na kratko. Za kraj bać Stipan nam nabraja poimenice sve koji su kadgod ode živili. Davno je pokojni Đuro Fejsov postavio ode tablu s natpisom: Naše malo misto Čikerija. Đure nema, a tabla još uvik stoji tamo.

M. Horvat

KUD „ALEKSANDROVO” UČESTVOVALO NA „FOLKLORIJADI” U MAKEDONIJI

Bunjevačke igre prid Makedoncima

Kulturno-umitničko društvo „Aleksandrovo” je početkom maja učestvovalo na VII „Folklorijadi” u mistu Gradsko, na obali Vardara, u Makedoniji. Već šest godina traje drugarstvo sa makedonskim Društvom „Stobi”. Posite su naizmenične, Makedonci su lanjske godine bili na Dužijanci, a ove godine Šandorčani su očli u Makedoniju.

Iz KUD „Aleksandrovo” išlo je oko 30 osoba koje su bile smištene po kućama kod vrlo gostoprimljivi domaćina. „Aleksandrovo” je izvelo bunjevačke igre i igre iz Srbije i Madžarske. Razminjeni su pokloni. Na festivalu je bilo prisutno oko iljadu gledača.

Nikola (13) već je šest godina u foklornoj sekciji, **Neda** (18) i **Tanja** (20), takođe su tu od mali nogu, i najlipša su njim druženja s Makedoncima. Nji dvi kažu da su njevi momci lipši neg naši. **Branislav** (16) igra oko pet godina i tvrdi da su cure kod kuće lipše. **Sara** (12) igra tri godine, i njoj i ostalima najlipše putovanje je ono u Makedoniju. Upoznali su se, i sad iđu jedni kod drugi u goste, a na rastanku uvik bude suza.

Eto, to je lipša strana folklora. Od odrasli u Makedoniji su bili koreograf **Vesna Takač**, pridsidnik Društva **Bartul Vojnić Hajduk**, a isprid Bunjevačkog nacionalnog savita **Miroslav Vojnić Hajduk** i **Marija Horvat**. Triba dodat i to da su Šandorčani za vrime Festivala positili arheološki lokalitet di se nalaze ostaci zidina Stobi iz III i IV vika.

M. Horvat

NA UŽNI KOD DOME I DANČE TUMBAS KOJI OVE GODINE SLAVE 60 GODINA ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA

Na okupu cila familija

Dančo i Doma su počeli siromaški prija 60 godina, a danas imadu kuću i veliku familiju: dicu, unučad i praunučad, snaja i zetova, i svi se skupljaje na velike svece, pa i rođendane unučadi

Domaćini **Doma** i **Dančo** će ove godine proslavit 60 godina zajedničkog života. Doma kaže da je rođena na Čikeriji, na Vermešovom salašu.

Bila sam kod dide na Šebešiću, u škulu sam išla samo četri razreda, i to u Tavankutu. Ditinjstvo je bilo siromaško, bilo nas je petero dice. Baćo je zdravo volio popit, al je bio mekane ćudi. Kad je zviždio znali smo da nije dobre volje, a mi dica smo gledali da oma štogod radimo, da se izgubimo. Mama je bila strožija, čuvali smo ovce, guske, svinje, a zimske večeri smo provodili u češljanju vune i tkanju. Orala sam već od svoji 12 godina, i kruv sam zakuvavala s majkom. U divojčenje se išlo na Markovo, Dove, Bršančevo, Veliku Gospojinu, a poslidnje kolo je bilo prid Svetu Katu.

Svog momka Danču upoznala sam u crkvi u Maloj Bosni. Vinčali smo se skromno 1949. godine, samo s kumovima i starim svatom. Živili smo u Franciškovom šoru kod moji roditelja. Nosila sam mliko po kućama i na pecu. Godine 1962. počeli smo zidat ovu kuću u Malom Bajmoku. Bila sam domaćica, odranila sam troje dice, a odranjivala sam i tuđu. Kad se sitim da sam pišice išla do Male Bosne, cio dan brala kuruze, pa natrag u Mali Bajmok - sića je snaš Doma dok drži batinu u rukama pomoću koje iđe.

Dančo se rodio na Bikovu

Išo sam četri razreda u škulu, bilo nas je troje dice. Baćo i nana su kupili kuću u Maloj Bosni. Baćo je išo u nadnicu, a ja sam išo služit od trinajste godine.

Dančo se sića kako je kod gazde spavo na slami koja je bila na stupovima i daskama.

Kaput sam metnio pod glavu, a pokrivo se pokrovcom. Sićam se zarade od 400 dinara misečno i da sam svake subate dolazio kući da se prisvučem. Gazdin sin je izučio za franjevca, a posli dvi godine i ja sam očo za zvonara, di sam dobijo platu. Dosta vrimena sam provo u vojski, a u ratu sam bio ranjen. Onda sam bio čuvar u „Dinamotransu", a prija tog sam radio na Mikićevu di sam išo po sedam kilometeri pišice na poso. Penziju sam dočeko u Veterinarskom zavodu 1980. godine.

Doma i Dančo, kako smo kazli, imadu veliku familiju, dicu, unučad i praunučad a u kući žive sa sinom i snajom. Bračni par Tumbas je najstariji u Mesnoj zajednici „Gat". Srićni su kad se nikoliko puti godišnje skupe. Dok divane o svecima i okupljanju sitili su se da su kadgod i po devet puti godišnje išli u svatove u vrime dok su bili mlađi. Sad je to sve drugačije. Skupi se cila familija za velike svece jel za rođendan praunučadi. Ovaj put mi smo ji našli kako su se okupili za Uskrs, tu su bile ćeri Marija i Monika, sin Stipan, unuci Emil, Ivica i Mirko, praunuci Sabina i Denis, a treće praunuče se još čeka. Nuz nji bili su i zetovi Bela i Rudika, snaja Janja, žene unuka Gordana, Monika i Silvija.

Marija Horvat

BUNJEVAČKI INFORMATIVNI CENTAR IZDO ROMAN GABRIJELE DIKLIĆ

Snaš Kata dobila roman

Roman prvenac **Gabrijele Diklić** „Snaš Kata na mrginju" pridstavljen je subotičkoj publiki 29. aprila prid punim amfiteatrom Otvorenog univerziteta. Roman je izašo u izdanju Bunjevačkog informativnog centra, a pisan je na bunjevačkom jeziku, inače Gabrijelinom maternjem jeziku. Toliki broj positilaca kaziva da Gabrijela već ima svoju publiku, jel ona za sobom ima izdatu zbirku poezije „Meni salaš bili fali" i brojne književne večeri na kojima je kazivala svoje stihove i dilove svoji pripovidaka, a veliki uspih je postigla s monodramom „Snaš Kata u varoši" i „Snaš Kata u svatovima" koje izvodi **Katica Marganić**.

Roman je nasto na čudan način, krenio je iz sridine, od snaš Kate u varoši, a onda je dobila ditinjstvo, roditelje, jedan čitav niz likova koje je Gabrijela susritala čitav život, kazla je **mr Suzana Kujundžić Ostojić**, direktor Bunjevačkog informativnog centra, na promociji. Ona je kazla da će budući čitaoci u knjigi pripoznat svog didu, mater, oca, il kogagod drugog, i zapitat se o nikim odnosima u familiji. Knjiga se završava simbolično, ko da je ova snaš Kata početak jednog novog romana. Ode imamo sklop rečenica koje ko zna koliko dugo niste čuli, koje će vas toplo podsitit na mekano majkino krilo, na didine pripovitke.

O romanu je pored mr Kujundžić - Ostojić, govorila **Judita Planoš**, koja je kazla da je ovo slojevit roman kojem se triba vraćat. Positioci su imali prilike i da čuju kraće odlomke iz romana, ko i pisme tamburaške bande „Boemi", dilom pominjane u romanu. Na kraju je Katica Marganić, glumac amater, izvela mondramu „Snaš Kata u varoši" koju je publika ko i dosta puti ranije, primila uz velik aplauz.

Oni koji su već pročitali roman kazali bi, baš tako je i bilo.

Iako je snaš Kata književni lik, ona je nastala u slagalici mozaika od pripovidaka koje sam slušala o tim salašarskim ženama, i imala prilike da veliki broj nji iz svog okruženja upoznam. Sam lik je izmišljen, al životni putovi i situacije u kojima se ona našla su se zaista događali. Želila sam odužit dug tim ženama koje su bile podupirači kućnog slimena, i kad je tribalo trpile i podnosile brime do kraja života.

Sam naslov „Snaš Kata..." upućiva da se radi o ženi sa salaša, a „...na mrginju" u prinetom značenju je međa izmed kadgodašnjeg i sadašnjeg vrimena. U drugom živi, al se prvom, kadgodašnjem vrimenu, vraća s nostalgijom, pa se čini da je ona uvik tu digod na mrginju. Zašto je slika snaš Kate ko mlade na koricama? Kadgod posli vinčanja, kad mlada skine vinac, povezala bi maramu i više je niko nikad med svitom nije vidio gologlavu, pa je i to jedan mrginj, kazla je Gabrijela Diklić.

Za kraj smo Gabrijelu Diklić pitali da li zaista priprema nov roman?

Da, i on je u začetku, al kad kažem da snaš Kata živi u šoru kojeg više nema, navodi me na miso da je svaki od ti sruženi i napušteni salaša zapravo neispisan roman o ljudima i njevim životnim putovima. Možda bi se baš tim pozabavila. Oni su poodlazili sa salaša u selo il varoš, al su na obući poneli blata sa salaša, kazla je Gabrijela Diklić u povodu izlaska njezinog prvog romana.

V. M.

MALI BUNJEVAČKI MUZEJ

Soba uspomina radosti i tuge

Jelisaveta Eržika Miljački, vridna majka, kolekcionarka starina, primila nas je u mali al izuzetno bogato namišten dom. Uprkos godinama koje su je stigle uspiva sve držat pod konac uredno. Zidovi su pripuni slika, najviše virskog karaktera za njezinu zafalu Bogu. Tu je i pokoji goblen, velik oltar, kopija iz subatičke Katedrale. Posebno misto na ormaru zauzimaje poređane figure Majke Božije. Suknje bunjevačke nošnje, počev od zlatne, crne, šarenkaste od sedefastog satina koju je domaćica obukla za ovo slikanje. Sve to ostavlja utisak jel su stare priko stotinak godina al izgledaje ko da su upravo šivene.

Život izmed varoši i salaša

Baćo mi je bio Cvijin Stipan, nana Kata pa nas je šestero braće i sestara zajedno sa svekrevom Anom stojalo na bikovačkom salašu. Imali smo jako malo zemlje pa je baćo uzo u arendu uvik između pedeset i stotinak jutara plodne crnice - počima pripovitku majka **Jelisaveta**. Sića se jedared kad joj je bilo oko desetak godina, budili su se svakog jutra ranom zorom oko četri, oma su se upregli volovi da prinose kuružnju. Kako je bila neispavana, sklizila je s kola pravo isprid volova koji su srićom stali. Roditelji su nji šestero odranili u radu, ko mala je bila zadužena na poljskim radovima i s bratom Ivanom je ranila josag. Drugi brat Jašo je ranio konje, najmlađi Lazo se brinio o volovima, a sestre Tereska i Marija su šlingovale, prale i peglale ruvo. Baćo je izučio za trgovca, petkom je vodio na hetiju u varoš di bi trgovali jaganjce i pućke. Kad su dica poodrasla baćo njim je kupio trkačke konje i kola, pa je Jašo vozio u crkvu, na hipodrom, Dužijancu jel u varoš. Nediljom kad bi se vratili iz crkve skupili bi se oko astala i divanili. Od svi svetaca koje su držali majka Jelisaveta posebno se sića Dova kad se kupovalo novo ruvo, išlo se u Veliku crkvu, šetalo Korzom a kuće se kitile cvićom zove. U njezinoj mladosti stalno su selili, nisu mogli stat samo na majkinom salašu jel su uzimali tušta zemlje u arendu. Da bi izučila šnajderski zanat baćo je poslo u varoš, di je bila samo vikendom, dok je od ponediljka do petka radila na salašu. Nanina majka je kod šnajderke Roze Tejfelešove di su se oblačile viđeniji varošani. Tu u varoši je zapazio Bela, njezin budući muž i ufriško udaje se za njega 1951. godine. Bila je u to vrime velika beda, Bela i ona pravili su ležaj od ljuskure. U početku Bela je radio „Minervi" a ona bi balansirala izmed salaša i varoši. Sve je to bilo zdravo naporno, pa je prisikla i očla u Nimačku, di je tri godine radila u domu stari „Crvenog križa". Zafalna je mužu što je to vrime brinio o njevi dvoje dice, sinu i ćeri.

Ljubav prema nošnji

Evo već četrdeset godina je Jelisaveta Miljački kolekcionar, satova, raznog komadnog nameštaja i bunjevačkog ruva. Posebno je srićna što nijedna Dužijanca nije mogla proteć brez nje, prvo ko direktog učesnika a kasnije je i pozajmljivala nošnje koje je na kraju i prodala. Godinama je u izlozima dućana ko i u pendžerima svoje kuće izlagala bunjevačke etno rukotvorine. Kaže da je u knjigu gostivi u njezin kućni muzej ubileženo oko osamsto imena čeljadi koji su prošli i vidili sve što je ona postavila.

Pamtim crkvenu dužijancu Blaška Rajića

Od početka sam učesnik Dužijance, redom od prve 1968. godine. Al sićam se dužijance na salašu crkvene dužijance koju je pop Blaško Rajić prino sa salaša na subotički hipodrom - pripovida teta Eržika. **Ti dana oko Velike Gospojine se obilužavala dužijanca, čeljad puna elana, radilo se udarnički. Kad bi se otkosilo žito, odredi se bandaš i bandašica, bandaš je pleo vinac oko šešira a bandašica vezivala maramu oko glave i obukla cincano ruvo. Kad bi svi stigli na salaš nana spremi velik lavor vode, veselilo se kraju poslova. Razlikovali su se bandaš i bandašica koji su pobidili u risu, bandaš bi najbolje i najbrže otkosio žito a bandašica rukovetala otkose, skupljala i vezala kukom žito u snopove. Dok se za crkvenu dužijancu birali najlipši bandaš i bandašica iz najimućniji familija. Prija se više računa vodilo o tradiciji, paori su pripremili cilu manifestaciju, Dužijanca je imala dušu i izvorni karakter. Danas je zafaljujući političarima i popovima postala predmet podile čeljadi.**

Naradila sam se dosta, za nekoliko života da se popuni. Nisam više zdrava, pa i godine su me stigle, guram osamdesetu, nemam ni snage više. Fala Bogu da sam sve to postigla u životu i ne kajem se ni zbog čeg. Žao mi je samo što se mladi ne prihvataju rad i zaboravljaju časne pritke - s tugom u glasu završava divan Eržika Miljački.

S. Kujundžić

DR ALEKSANDAR RAIČ: PODILE MED BUNJEVCIMA I PITANJE BUDUĆNOSTI

Uvod u bunjevačko pitanje

Studija Feher Ištvana s opominjućim naslovom „U poslidnjoj minuti" o teoriji i povisti narodnosti u Madžarskoj 1945-1990, objavljena 1993. godine u Budimpešti, zasluživa posebnu pažnju Bunjevaca i bunjevački Hrvata u Vojvodini (pogledat: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Magyarorszagi_nemzetisegek_kotetei/Az_utolso_percben/index.htm). Osim što razjašnjava pojmove, čija konfuzija služi instrumentalizaciji „stvaranja nacija", Feherova studija otkriva naličje principa nacionalni politika, koje su, posli 1945. godine, proklamovale države realnog socijalizma – posebno Republika Madžarska – al koji se, u stvarnosti, nisu pridržavale. Ova studija je usredsređena na „poslidnje minute" procesa asimilacije etniciteta (etnički skupina) u Madžarskoj, čije otkrivanje – po uvirenju Fehera – omogućava borbu za usporavanje i obustavljanje njeve asimilacije u „homogenizovanu" državu-naciju. Feher tretira nacionalno pitanje ko sferu međunarodni odnosa a ne samo ko unutrašnje pitanje ljudski prava, što naglašava dužnost matični država da se bore – na osnovu međunarodni normi – za svoju narodnost u drugim državama.

U ovom ogledu nastojim razjasnit glavne komponente bunjevačkog pitanja čija sadržina se mož obuvatit s nikoliko slideći pitanja. Koji su razlozi i kake su poslidice podile bački Bunjevaca na nikoliko njevi evolutivni modaliteta: na asimilovane bunjevačke Madžare, na bunjevačke Hrvate obuvaćene procesom homogenizacije hrvatske nacije i na etnicitet-nacionalnost Bunjevaca otvoren procesu integracije u države u kojima žive (Srbija, Madžarska)? Kake su šanse i šta su priprike ostvarivanja ove poslidnje pomenute strategije razvoja bački Bunjevaca?

Asimilacija Bunjevaca u Madžarskoj

Prici bački Bunjevaca kolonizovani su u njev zavičaj – Bajski trokut (područje izmed gradova Baja-Sombor-Subotica) – pritežno tokom 17. vika, na tada, opustilo zemljište izloženo pustošenju Osmanlija. Posli potiskivanja Osmanlija i uspostavljanja kontrole Austrijske carevine nad Bačkom, tokom 18. vika nastavljena je kolonizacija ove teritorije (interes države da obezbidi poreske obveznike i populaciju koja omogućava regrutaciju vojnika). Do polovine 18. vika, tokom postojanja Vojne granice u Bačkoj (do 1751. godine), oko 98% stanovnika ovog prostora činili su etnički Srbi i Bunjevci i Šokci (Tabela 1). U momentu raspuštanja Vojne granice u Bačko-Bodroškoj županiji moglo je bit oko 82.000 Srba, 28.000 Bunjevaca i Šokaca, 35.000 Madžara i oko 27.000 Nimaca, sveukupno oko 173.000 stanovnika.

Proces kolonizacije Južne Ugarske se ubrzano odvio posli raspuštanja Vojne granice (dio militaragraničara Srba i Bunjevaca je odseljen – dio Srba u Rusiju a dio Bunjevaca u Šajkašku, u Srem ko i u Posavinu). Ovo iseljavanje je podstaklo Austrijske vlasti da u Bačku kolonizuju Nimce-Švabe, Slovake i Rusine. Migracije Madžara odvijale su se ko izraz interesa madžarski zemljoposidnika da formiraje klasu brezemljaša-biroša (njev brezemljaški status rišen je u Vojvodini agrarnom reformom posli 1945. godine).

Uoči Prvog svitskog rata, 1910. godine, stanovništvo Bač-Bodroške županije naraslo je na oko 850.000 osoba, s tim da je udio Madžara ko pripadnika državotvorne nacije, naraso na oko 45 posto. Populacija bački Bunjevaca i Šokaca dosegla je u tom trenutku svoj povisni maksimum od 70.545 osoba (oko 8,3%) (njezina ukupna populacija morala je obuvaćat također znatan broj asimilovani bunjevački Madžara – koji se nacionalno izjašnjavaje ko Madžari, al navode da njim je maternji jezik bunjevačka ikavica, kasnije, hrvatski jezik).

Posli Prvog svitskog rata, svođenjom Madžarske u njezine današnje granice, prema podacima Feher Ištvana, odvio se ubrzani proces asimilacije manjinski etniciteta. Od nepuni 12% ukupnog stanovništva Madžarske u 1920. godini, manjinske etničke skupine u ovoj zemlji su posli završetka Drugog svitskog rata, 1949. godine svedene na oko 1,5% a u momentu pada „Berlinskog zida", 1990. godine, na ispod 0,5%. U periodu izmed 1920. i 1990. godine ukupno stanovništvo madžarske nacionalnosti poraslo je za oko tri miliona, u čemu je značajan udio asimilovane etničke populacije.

Sve do druge polovine 19. vika u Bač-Bodroškoj županiji u popisima stanovništva ne spominju se Hrvati ko etnonim; ko ime etničke skupine, oni su evidentirani u Baranjskoj i Zalskoj županiji na jugozapadu i krajnjem zapadu Ugarske (posebno etnička skupina Gradišćanski Hrvata). Popisom stanovništva iz 1910. godine evidentirano je u Bač-Bodroškoj županiji 1279 Hrvata.

Posli 1921. godine iz zvanične evidencije „trijanonske" Madžarske nestali su etnonimi Bunjevci i Šokci a uvedena je nacionalna oznaka Hrvati (rič je o nominalnoj kategorizaciji koja prikim putom briše prisustvo etničke skupine u javnom životu i razvoju društva). U popisu stanovništva 1920. u Madžarskoj, po osnovu identifikovanja jezika-ikavice evidentirano je 22.928 Bunjevaca i Šokaca. Ovaj proces ubrzan je tokom Drugog svitskog rata i, pogotovo, tokom sukoba Madžarske i Jugoslavije u periodu Informbiroa kad su protiv etnički skupina južnoslovenskog porikla (Srbi, Hrvati) priminjeni mehanizmi političkog pritiska, posebno ukidanje institucija školovanja za ove etnicitete. No, i pored ove surove politike, u jeku antijugoslovenske kampanje režima Rakoši Maćaša, potisnuto osićanje pripadanja Bunjevačkoj etničkoj

Tabela 1 - Etničke promine u Bač-Bodroškoj županiji i Madžarskoj od 18. vika do danas (Izjašnjavanje prema jeziku koji ispitanici koriste u krugu porodice)

Godina	Srbi	Bunjevci i Šokci	Hrvati	Mađari	Nemci	Slovaci	Rusini	Udeo nacionalnih manjina. %
Bač-Bodroška županija - Austro-Ugarska Monarhija								
1715	75434	21836		2334				97,66
1720	76000	22000		5019	750			95,20
1820	132567	38375		121688	91016			68,63
1910	145063	70545	1279	363518	190697	30137	10760	55,25
Mađarska ukupno								
1920			58 931	7 155 979	550 062	141 877		11,61
1930			47 332	8 000 335	477 153	104 786		8,56
1941			37 885	8 655 798	475 491	75 077		7,63
1949			20 123	9 076 041	22 455	25 998		1,42
1949*	5 158	10 477	9 946					
1960			33 014	9 786 038	50 765	30 690		1,79
1970			14 609	10 166 237	35 594	21 176		1,53
1980			20 030	10 638 974	31 231	16 054		0,51
1990			15 272	10 312 633	21 893	6 691		0.48
2001			15 620					
2006			29 731					

skupini se prilikom popisa 1949. godine pokazalo u odgovorima na pitanje o maternjem jeziku: od 20.123 nominalno izjašnjeni madžarski Hrvata, 51,9% su naznačili da privatno, u porodici koriste bunjevačko-šokačku ikavicu. (U popisima stanovništva Madžarske iz 1941. i 1949. evidentirani su građani koji koriste bunjevački-šokački jezik . Posli 1949. evidentirano je samo korišćenje hrvatskog jezika. Vidit: URL:http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/Magyarorszagi_nemzetisegek_kotetei/A_magyarorszagi_horvatok_1910_1990/pages/000_konyveszeti_adatok.htm)

Posli demokratizacije (nakon događaja iz 1956. godine) u Madžarskoj se kratkotrajno pokazalo oživljavanje javnog života madžarski Hrvata al se, čak i posli demokratskog priloma nakon 1989. godine, i uvođenja institucionalni oblika manjinske samouprave, tendencija demografsko-etničke revitalizacije pokazala slabom. Prema Dinku Šokčeviću (Vidit: http://www.horvatok.hu/index.php?id=22&L=1) „po procjenama Hrvata u Madžarskoj ima oko 90 tisuća, iako popisi pučanstva pokazuju znatno manji broj pripadnika hrvatske nacionalnosti" (u popisu 2006. evidentirano je 29.731 Hrvata). Razlika od 60.000 osoba pridstavlja populaciju asimilovani Hrvata, u čemu virovatno značajan postotak oni koji koriste bunjevačku-šokačku ikavicu ko maternji jezik. Prema procini Mije Muića u Madžarskoj danas živi 8.500 do 10.000 Bunjevaca: Baja 2.000-2.500, Bácsalmás 500-600, Bácsbokod 150-200, Bácsborsód 50, Bácsszentgyörgy 10, Bácsszõlõs 20-30, Borota 10-20, Csávoly 150-200, Csikéria 200, Dusnok 200-300 (tu najviše Raci žive, al ji navodimo zbog solidarnosti s inicijativom Bunjevaca), Felsőszentiván 150-200, Gara 600-700, Hercegszántó 200 (tu najviše Šokci i Srbi žive, al ji navodimo zbog solidarnosti s inicijativom Bunjevaca), Jánoshalma 50-80, Katymár 600-700, Kunbaja 20-30, Madaras 40-50, Mátételke 150-200, Mélykút 50-80, Rém 20-30, Tataháza 40-50, Tompa 100-150, Vaskút 100-130".

Postojanje potisnutog bunjevačkog etniciteta med madžarskim Hrvatima otkriva građanska inicijativa za priznavanje Bunjevaca ko posebne nacionalne manjine koja je podneta Parlamentu Madžarske 2001. godine. Inicijativa je podržana s oko 1.000 potpisa (Baja 263, Gara településen 201, Katymár 136 ko i do 70 potpisa u naseljima Csávoly, Felsőszentiván, Bácsalmás, Csikéria, Bácsbokod, Mátételke, Vaskút). Ovi potpisi reprezentuju ne manje od trećine ukupne populacije Bunjevaca i Šokaca u Madžarskoj (izvedeno iz gori utvrđene proporcije madžarski Hrvata koji koriste bunjevačku-šokačku ikavicu). Na osnovu mišljenja Madžarske akademije nauka, Parlament Madžarske nije izglaso prihvaćanje ove inicjative (sa 334 protiv, 18 za i 7 uzdržani glasova poslanika). Prema podacima Mije Muića, koji je bio organizator skupljanja potpisa, ponovljena inicijativa iz 2006. godine podržana je od strane oko 2.000 Bunjevaca: Baja 900, Bácsalmás 60, Bácsbokod 80, Bácsborsód 30, Bácsszentgyörgy 10, Csávoly 30, Csikéria 30, Felsőszentiván 20, Gara 350, Katymár 300, Madaras 20, Mátételke 80, Tataháza 20 i iz drugi dilova Madžarske 100-150. Ni ova inicijativa nije dobila podršku od strane nadležni institucija Madžarske.

Bunjevci i bunjevački Hrvati u Vojvodini

Učestvovanje Bunjevački pridstavnika (Blaško Rajić) 1918. godine na skupštini u Novom Sadu, na kojoj je doneta odluka o prisajedinjenju Vojvodine (Južne Ugarske) Kraljevini Srbiji, bio je povisni ishod njevi očekivanja da će integracija, a ne asimilacija, u novoj državi bit ostvariva perspektiva razvoja.

Nakon formiranja Kraljevine SHS/Jugoslavije, taka bunjevačka očekivanja nisu se ostvarila. To je izazvalo podvajanje u njevim redovima. Hrvatska orijentacija med Bunjevcima, podržana rastućim uticajom hrvatski politički težnji u Kraljevini SHS (Jugoslaviji), dovela je do političko-nacionalnog izjašnjavanja dila Bunjevaca ko Hrvata (začetak modaliteta bunjevačkih Hrvata u Vojvodini). Jačanje hrvatskog nacionalizma sa njegovim aspiracijama prema Bačkoj i Sremu, izazvala je oprez kod dila Bunjevaca, koji su ostali privrženi svom bunjevačkom identitetu. Oprez se pokazo opravdan imajuć u vidu otvoreni sukob hrvatskog i srpskog nacionalizma tokom Drugog svitskog rata i njev tinjajući konflikt koji je krajom 20. vika dovo do etničkog čišćenja nad hrvatskim Srbima i u Vojvodini stvorio stanje „krizne zone" na njezinoj severnoj granici prema Madžarskoj (vidit memoare generala V. Kadijevića).

Ove povisne okolnosti doprinele su podili vojvođanski Bunjevaca na Bunjevce ko etnicitet s identitetom kog čuvaje brez privaćanja asimilacije u niku od nacija koje polažu pravo na njev zavičaj „Bajski trokut" i na Bunjevce evoluirale u hrvatsku naciju sa očuvanim (manje el više potisnutim) bunjevačkim etničkim identitetom. No, imajuć u vidu političku intervenciju države u 1945. godini (dekret o ukidanju bunjevačkog etnonima i bunjevački institucija u severnoj Bačkoj), ovakvo izjašnjavanje bunjevački Hrvata, ko slobodno samoodređenje, ostaje upitno. Toj upitnosti se mož dodat sadejstvo Katoličke crkve s nacionalnim politikama Madžarske i Hrvatske. U liturgiji ove crkve u Madžarskoj bunjevačka ikavica je potisnuta madžarskim jezikom, s neznatnim izuzecima korišćenja hrvatskog jezika. (Vidit „Hrvatski glasnik", 17. siječnja 2007, izveštaj iz Dušnoka: „ Zanimljivo je kako je nekada i u Dušnoku hrvatski bio liturgijski jezik, primjerice, između 1735. i 1835. g. crkveni obredi tekli su isključivo na našem jeziku. Hrvatski je još dugo živio u crkvi, a nakon II. svjetskog rata, zbog bojazni od prisilnog iseljavanja nemadžarskoga stanovništva, službenim postaje madžarski. Zavičajni govor i dalje je ostao molitvenim jezikom, rabio se u obitelji i u određenim crkvenim obredima. Nažalost, danas nema redovite nedjeljne mise, ali se rackohrvatska misa služi svake mlade nedjelje, dakle mjesečno jedanput"). U Vojvodini je potiskivanje ikavice nadomišćeno hrvatskim standardnim jezikom.

U svitlu opisani okolnosti mogu se tumačit podaci o odnosima i karakteristikama Bunjevaca u Vojvodini posli Drugog svitskog rata.

Analiza etnički promina u Vojvodini posli stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (kasnije Jugoslavije) pokaziva, slično Madžarskoj, nastojanje država kojima je Vojvodina pripadala, da homogenizuju stanovništvo i stvore dominantnu, državotvornu naciju. Izmed dva svitska rata taj proces je teko usporeno s obzirom da je na tlu Vojvodine postajalo brojno madžarsko i nimačko stanovništvo, i da su, osim Srba, državotvorni etnicitet pridstavljali (pored Slovenca) Hrvati. Broj Srba u Vojvodini se 1921. godine, u poređenju sa 1910. godinom, povećao za oko 16.000 (optanti iz Madžarske, doseljavanja kolonista-agrarni interesenata) a broj Hrvata se povećo za priko tri ipo puta (index 359,9) (Đurić, Ćurčić, Kicošev objašnjavaje ovo povećanje izjašnjavanjom Bunjevaca i Šokaca ko Hrvata koji su se ranije deklarisali ko Madžari, uglavnom iz bački gradova Subotice, Sombora, Bajmoka a iz interesa očuvanja državne službe. Vidit doli naveden URL).

Kardinalni priobražaj etničke strukture Vojvodine izvršen je posli Drugog svitskog rata u dva mava uz pomoć državne intervencije (egzodus Nimaca i Madžara i kolonizacija srpskog stanovništva 1946-1947. godine, ukupno 214.078 osoba u čemu 73,5% Srba i 10,5% Crnogoraca, i naseljavanje srpski izbiglica iz Hrvatske sridinom 1990-ti godina i iseljavanje pripad-

Tabela 2 – Etničke promine u Vojvodini posli Prvog svitskog rata, 1910/1921-2002
Bold - državotvorni etniciteti/ nacionalnosti. Podaci za 1910, 1921 i 1953 URL:
http://www.rastko.rs/istorija/srbi-balkan/djuric-curcic-kicosev-vojvodina.html

Godina	Ukupno	Srbi	Crnogorci	Jugoslaveni	Bunjevci	Hrvati	Mađari	Nemci	Slovaci	Rusini	Udeo etničkih manjina, %
1910	1510822	510186				34089	**424555**	**323779**	56689	13479	49,53%
1921	1514426	**526134**				**122684**	370040	333272	58273	13664	57,16%
1953	1699545	**865538**	**30516**			**127027**	435179	31821	71153	23038	39,80%
1961	1854965	**1017717**	**34782**	**3174**		**145341**	442561	11432	73830	24548	35,25%
1971	1952533	**1089132**	**36416**	**46928**		**138561**	423866	7243	72795	20109	32,85%
1981	2034772	**1107375**	**43304**	**167215**	9755	**109203**	385356	3808	69549	19305	29,86%
1991	1970195	**1125317**	**44450**	170766	21236	72528	333290	3697	62243	17405	40,63%
2002	2031992	**1321807**	35513	49881	19766	56546	290207	3154	56637	15626	34,95%

nika manjinski etniciteta podstaknuto napetošću međuetnički odnosa i opštom neizvesnošću izazvanom ratom na tlu susidni područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine) ko i putom spontanog naseljavanja srpskog stanovništva tokom 1960-tih i 1970-tih godina iz južniji regiona prijašnje Jugoslavije (osobito iz Bosne i Hercegovine). Poslidica ovi priobražaja, nakon formiranja Republike Srbije, čiji državotvorni etnicitet čine Srbi, homogenizacija ove zajednice je dostigla visok nivo (udio etnički manjina u stanovništvu Vojvodine sveden je 2002. godine na 35%).

Prema dva poslidnja popisa stanovništva Vojvodine ko pripadnici Bunjevačkog etniciteta izjasnilo se 21.236 osoba u 1991. godini, odnosno, 19.776 u 2002. godini. Uzimajuć ko orjentaciju proporciju Bunjevaca i bunjevački Hrvata u opštinama Subotica i Sombor 2002. godine (odnos 1:1,31), u ukupnom broju Hrvata u Vojvodini bunjevački Hrvati činili su 27.735 ili 38,24% u 1991. godini, odnosno, 25.828 jel 45,68% u 2002. godini. Ostali vojvođanski Hrvati (nisu bunjevačkog etničkog porikla) činili su 1991. godine 44.793 osobe a 2002. godine 30.718 osoba. Tendencija opadanja pogađa znatno više Hrvate nego obadva bunjevačka etniciteta u Vojvodini; mož se očekivat da će se tokom tekuće decenije ova tri etniciteta brojčano izjednačit. (Broj Hrvata se mož smanjiti takođe za nikoliko iljada osoba u korist oni koji se izjašnjavaje ko Šokci.)

Nastaviće se...

POGIBIJA HRABROG BUNJEVCA ANTUNOVIĆA KOD RUME

Bezimeni grob

Molimo sve naše čitaoce koji bilo šta znadu o junaku Antunoviću da se jave u „Bunjevačke novine" (024/523 -505). Nemojmo barem mi zaboravit naše junake

Prema sećanjima Slobodana Zečevića, penzionisanog direktora Etnografskog muzeja u Beogradu (Muzeja Srema Sremska Mitrovica, Istorijsko odeljenje, Zbirka dokumenata), koji je 1941. godine mobilisan u 6. četu 2. bataljona 51. pešadijskog puka, njegova jedinica je po ratnom rasporedu bila stacionirana u Somboru. Bataljonom je komandovao major Svetozar Radaković. Po otpočinjanju nemačkog napada na Jugoslaviju, puk je maršujući odstupao prema Dunavu. Komandir 4. voda Slobodan Zečević je po naređenju majora Radakovića krenuo prema Sremskoj Mitrovici da se obračuna sa petokolonašima, hrvatskim ustašama i Nemcima (Foksdojčerima), koji su već 10. aprila po proglašenju NDH preuzeli vlast u gradu.

U međuvremenu je trebalo da za jednu noć zapreči prelaz nemačkoj vojsci kod mosta na potoku Čikas kod Rumske malte, koja je nastupala iz pravca Zagreba na Beograd. „Posle podne sam krenuo sa oko trideset ljudi svoga voda a s nama je krenuo i major Radaković, krenuli smo sa nekoliko kola s konjskim zapregama, a bilo nam je dodeljeno jedno mitraljesko odeljenje i jedan top. Sem toga, imali smo još dva puškomitraljeza. U mom odeljenju nalazili su se Srbi i Bunjevci iz okoline Sombora (Stapar, Sv. Miletić, Bajmok) i po neki Hercegovac, kolonista iz severne Bačke.

Kad smo po mraku došli do Rumske malte, iznenadili smo nekoliko naoružanih civila opremljenih oružjem i fišeklijama jugoslovenske vojske. Na rukavima su nosili petokolonaške oznake. Major Radaković ih je saslušao kratko i odmah streljao kao izdajnike" – piše u svojim sećanjima Slobodan Zečević.

Pošto su zatečeni auotmobil postavili na mali most na potoku Čikas, postavili top iza jednog plasta sena i iskopali grudobrane u kanalu potoka, rasporedili su se kao strelci. Kada su se približili nemački tenkovi, otvorili su vatru iz topa, mitraljeza i puškomitraljeza, kao i iz pušaka. Zatim su zapalili šaš koji je goreo prema Nemcima, jasno ih osvetljavajući. „Kad je buknuo plamen, jasno smo ugledali gomile nemačkih vojnika i naš mitraljezac brkati Bunjevac Antunović osuo je po njima vatru. Jasno se videlo kako Nemci padaju i čuo se njihov jauk."

Napredovanje Nemaca je zaustavljeno. Branioci su se pred zoru povukli, jer su bili preslabi da pruže dugotrajaniji otpor.

Nemci su imali znatne gubitke. „Vod je takođe imao žrtve. Poginuo je mitraljezac Antunović, kome je nemački rafal presekao grudi. Teško je bio ranjen i major Radaković, koji je prenet u Rumu. Top i mitraljez su ostavljeni kod Rumske malte. Četvrti vod 2. bataljona 51. puka, sve u svemu tri desetine, zaustavio je za jednu noć celu nemačku prethodnicu, koja je preko Mitrovice pridolazila Beogradu." – piše Zečević (izvor: Sremskomitrovačka hronika, Institut za istoriju, Novi Sad, 1987. str. 221 - 225).

Mitraljezac Antunović sahranjen je na istočnom kraju katoličkog groblja u Sremskoj Mitrovici. Neko mu je u znak uspomene na grob postavio mitraljeski štitnik.

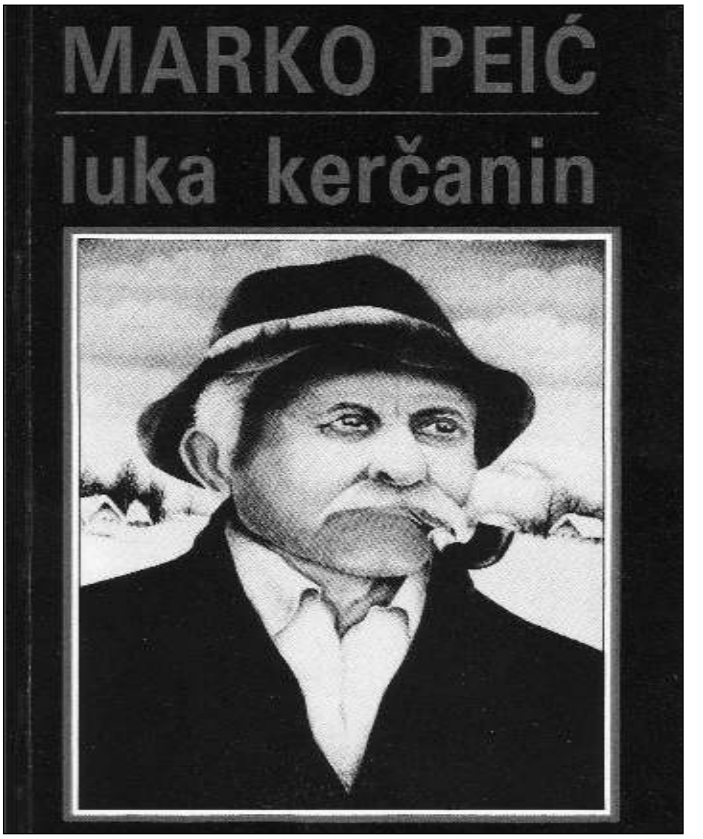
Nema imena i prezimena sahranjenog. Trebalo bi pobliže istražiti, ko je bio mitraljezac Antunović, odakle je, kada je rođen.

Treba pronaći porodicu i podići spomenik ovom hrabrom heroju Bunjevcu.

Dr Drago Njegovan

IZ KNJIŽEVNE RIZNICE

Luka Kerčanin

*Ovaj put objavljivamo pripovitku **Marka Peića** iz njegove knjige „Luka Kerčanin" objavljene 1997. u Subotici. Sve pripovitke u toj knjigi sabrane su iz „Subotički novina" u kojima ji je autor objavljivo duži niz godina. Na humoristićan način, s jednom dozom mudrosti koju starija čeljad ima. Luka Kerčanin - pravi Bunjevac, divani o mnogim temama koje su mučile ondašnje društvo. Prošlo je puno vrimena od onda al su mnoge od nji još uvik jednako aktuelne, jel ako ništa drugo simpatične za čitanje. Što je i odlika dobre književnosti - da nadživi vrime u kojem je stvarana i bude zanimljiva, razumljiva i kasnije. Zbog lakoće s kojom Peić piše, uočava probleme oko sebe i načina na koji ji prezentuje te bogatstva jezika prava je šteta što nije napiso više taki zbirki, jel ji uobličijo u roman.*

Luki se smrzlo pivalo

Hoj ljudi, znam da ćete kazat da je Luka zdravo friško zamuknijo s pivanjem. Al, ćućete vi još mene, jel tako volim pismu da bi i danjom i noćom pivo. Samo, braćo moja, da vam pravo kažem, smrzlo mi se pivalo. Navalila ova zima, a vamo čutaka mi nestalo, i borme, uvatile mi se svićice na brkove, pa mi nimalo nije do pivanja. Kaže meni Kata: - Iđi, Luka, kupi drva, valda se nećemo po cijo dan mrznit u sobi, ta ladna je ko kaka štenara. I tijo sam ja. Kako i ne bi poslušo rođenu ženu, koga ću ako nju neću. Al jedno je tit, a drugo je moć. Ti drvari su niki čudni ljudi. Sad kad je zima, nemaje drva. A kad dobiju, zadebljaje plajbas, valda misle: velika je zima nek bidne velika i cina, te zapaprili, brate, da se oma ugriješ kad pomisliš koliko triba za to njevo drvo platit. Ako ćemo pravo reć, na drvetu se još vidi trag od tičiji nogivi, tako je zeleno. Eto vite, zato ja nemam volje za pivanje. P'onda, baš ako oćete sve da znate, još mi se štogod nezgodno dogodilo ove nedilje. Niki dan došo ja kući pa pripovidam mojoj Kati, kako sam čuvo da ima dosta mista di se odžak zapalijo i kako su vatrogasci bisni na odžačare što ne ometlicaje gar; pa kažem Kati, da su ti vatrogasci zdravo čangrizljivi ljudi. Kako mogu tirat te sirote odžačare koji ni cipele nemaje, već u papučama iđu, a toliki snig napado. Di su njima sonce, a i kako će se sankat po kućama. Nek čeka taj svit lito, p'onda će ljudi sredit odžake, znadu oni njev red. Ne volim kad se svako u svašta miša. Slušaj, Luka – Kata će na to meni. - Dobro bi bilo da ti malo očistiš naš odžak, kad već nema odžačara, jel ako nam se zapali, odu ondak i naše divenice, znaš da još tamo vise.

Šta sam mogo, ajd ja u odžačare. Nasadim metlu na potpačalo, pa pod odžak i žuljaj. Ne znam kako mi se to trevilo, valda zato što sam furtom gori gledo u divenice, nako čerez adeta, zinem i puno mi se grlo napuni one sitne gari. Eto, i zbog tog sam malo rapavog grla, pa neću da vam pivam dok ne bidnem mogo nako visoko pa lipo.

Ajd, kad smo već tako udarili u divan, moram vam još ispripovidat šta sam čuvo od moji dobri ljudi. Znate, sad se baš ne sastajemo zdravo nadugačko, ciča zima je, pa čim se nađemo, pribijemo po koju, i svaki na svoju stranu, jedva čekamo da sunce odzvoni ovom snigu, p'onda će počet pravi život: i na pecu i na ćošu, i u Frontu, a što je najglavnije, svako veče u berbernicu na sesiju.

Jopet sam se zadivanijo o svačemu, a baš imam dosta pametni stvari; to sam, znate, sve pripovido mojoj Kati, ko sad i vama, pa kad je ona kazala da je dobro i kad me je puštila da iđem svaki dan, znam da ni vi nećete imat ništa protiv mene, što ja tušta vidim i čujem. Nije to nikako čudo, jel znate, daleko zdravo dobro vidim, brez očala. Samo kad štijem ondak gledam kroz očale. A čujem, sve čujem. Zdravo dobre uši imam, makar sam već vrimešni čovik.

- Kate - kažem ja njoj jednog dana - samo da znaš, nisam ja jedini koji sam tražijo slobodu i koji zdravo volim slobodu, mislim da se sićaš šta je s onim ključom bilo.

Čuvo sam kako su se niki dan i đakovi pobunili i podigli bunu za svoju slobodu. Kako kažu, izgledalo je ko da su pravi pravcat rat objavili svom glavnom učitelju – onom, znaš, ispod torana – i kazali je l' nam dajte slobodu, je l' nas nikad više nećete vidit u školi.

Šta su ljudi znali š njima, da ne bi morali zatvorit sve škule, morali su se pridat i borme su đakovi sve dobili što su tražili: mogu da piju sva pića po slobodnom izboru, je l' kažu, od tog njim raste mišalj i bolje svaćaje. Mogu da puše i slobodno noćom da vaćaje aera, koliko njim volja. Tako su sad đakovi postali ravnopravni građani, ko i sav svit kod nas.

- Šta misliš Luka - kaže meni Kata - ako se kogod od nji nako zaboravi i ko ravnopravni građanin doprati s tamburašima u školu? Alaj bi to bilo smišno: direktor škule bi ga ko pravi gostoljubiv domaćin dočeko s rakijom i valda je čovik klavo, pa bi izno malo pača el divenice da gost prigrize, jel tribaće mu snage da mož i koje kolo odigrat. A svirke bi zacigurno dosta bilo.

- Ej, Kate - velim ja njoj - šta nismo sad mladi, ta učili bi škule danjom noćom. Kandar me je malo načo crv, pa ko da zavidim ovoj našoj zlatnoj mladeži – zdravo su to mudra dica, još malo pa će svršavat škule, a neće njim ni tribat učitelji u školama. Ha da.

Al sve to nije važno, samo sam nako usput tijo da kažem. Ima mlogo stvari o kojima sam ja Kati pripovido. Tako, bilo je riči i o nikim plaćama koje će se davat dobrim rabadžijama – tamo di ima. I,

kako kažu, makar taku plaću još niko nije primijo, da se već zdravo velika buna podigla i da od tog mož bit svašta.

U varoškoj kući, tako niki ljudi pripovidaje, u njevoj sindikalnoj organizaciji, samo s ovim nevoljama taru glavu. Taj sindikat varoške kuće, moraće još tušta puti da se sastane na divan, pa da uglavi, kome triba, a kome ne triba dopunit na vaki način njegovu plaću. Niki misle, da će se tako zdravo zaoštrit u divanima, da bi kod slidećeg divana tribalo na kapiji postavit jedno dvi mašingevere i najjače ljude, koji će svakog ko dođe na konferenciju, prigledat i oduzet mu bricu, tašku sa artijama od uručitelja i metle od metlara, je l' kako kažu, ove dvi sorte rabadžija su se do zubi naoružali i oće po svaku cinu, da se njeve plaće povećaje.

Kako sam čuvo, tu hajku su prvi počeli činovniki iz varoške kuće. Al bolest je, izgleda, zdravo prilazna i širi se ko vatra pod vitrom. Kažu da ove fajte ima već i u Narodnoj banki, pa u Cocijalnom osiguranju i na mlogim drugim mistima. Ono malo što je još ostalo zdravo, sad se rastrčalo da nađu kakog doktora, koji bi mogo kalamit ove bolesnike, p'onda će ostat sve po starom: svi će opet bit zdravi i biće zadovoljni s onim što primaje – brez nadopune. Ja ko niki mislim, mož svašta bit. Ima danas već svakake fele doktora, pa će pronać pravi lik i za ovu bolest, ta nije to kuga, valda. Ha.da.

O, o, ljudi moji, mal vam nisam zaboravijo još štogod ispripovidat. Šta mislite. Ja sam moju Katu vodijo u bijoskop. Kažem ja njoj u nedilju:

- Znaš šta, Kate, kad si tako dobra bila, pa si mi dala ključ od kapije, a zbog uncutarije o cinama oni refeša, nisam ti kupijo plišanu maramu, ajde da te odvedem u bijoskop; neću sam danas nikud da iđem.

I Kata pristane. Ajd mi, di ćemo, ku ćemo, nisam ni znavo di se šta sigra, al ko mislim, iđemo u prvi koji nam je najbliži, pa ćemo gledat šta bilo. Tako nas dvoje stigli u onu „Avalu" i gledamo, a tamo puno svita. Kažem ja Kati da tu mora štogod zdravo lipo da se sigra kad je svit tako nagrnio. Kojekako se i mi uturamo, s početka nisam se ni nado da će to tako lako ić. Još kaže ona što prodaje karte, da ćemo malo bit naprid, jel samo taki karata ima, al ništa, veli, bolje ćete vidit. Valda je ona cura procinila, starija čeljad smo, pa je tako i za nas bolje.

Da vam pravo kažem, zdravo smo davno bili u bijoskopu, sve ispadne nikako priče, al sad je vrime bilo da se Kati na niki način odužim za onaj ključ.

Sili mi tako, još nije počelo i čekamo. Dobili smo ona dva stoca u prvom redu, oma do peći. Dopalo nam se. Dobro je vruće, pa smo još i falili onu curu što nam je tako lipo misto odabrala.

Jedva smo dočekali da počme. Kad jedared mrak, pa zasvitli na bilom postavu i počme. U početku samom, vidim nika slova, čudno piše, nisam ni probo da proštijem. Krenu i slike. Gledam ja slike, a oni niki dugačak nos u svakog. Ljudi su svi niki tanki i mršavi. Pitam ja Katu, šta ona misli, zašto su ovi ljudi taki slabački i di žive kad njim taki dugački nosovi rastu. Kaže meni Kata da su i njoj zdravo čudni, al da i ona ne zna zašto i kroz što. Nju, kaže ona meni, drugo zbunjiva, što ovi furtom pucaje pa pucaje. Gledam ja malo bolje, kad ono vidim, ima pravo Kata, samo pucaje pa pucaje i izvrću se mrtvi.

Jedva smo mi živi dočekali da se svrši i da izađemo. Ništa skoro nismo vidili, a još manje razumili. Sad već znam da su oni dugački nosovi bili samo zato, što smo zdravo blizo sidili i još sa strane ušreg gledali. Al borme, ne znam kaki je taj film, kada se na njemu samo tuku, pune pa pucaje, pune pa pucaje, a posli ni ne pune samo pucaje. Čuvo sam ja da ti Amerikanci imadu niku atomsku bombu – taku su i na Japance u ratu bacili, pa siroti još ni danas od nje nisu ozdravili – čimisker, da oni od te njeve bombe i u levolvere meću, jel kako bi drugačije mogli furtom pucat, a nikad ne meću kuglje. Ha da.

(1954. godine)

PRIPOVITKA O DVLJIM PUĆKAMA

Vaćanje droplje (II dio)

Med tušta razni diviji živina koje su onda živile u pustarama, pa i u đurđinskom ataru najviše triba žalit za dropljom, najvećom ticom koja je ikad živila u ovom dilu naše ravni. Osim u u Panonskim pustarama živila je još i u velikim pustarama sridnje Rusije i Ukrajine.

Odrasli pivci narastu i na oko 15-l6 kila, podikoji još i više, a pućka je lakša za oko 2-3 kile. Naspram vrimena, krajom marta el u aprilu, pućkovi se prid pućkama šepure, da ji pridobiju za parenje, pokazivaje njim naduvan bili dio trbušnog perja. U takoj je priliki pućak najmanje oprezan. To dobro znadu lovasi, al njim se i onda teško mož prišunjat, jel čopor nikad nije brez stražara, ko ni divije guske, patke i druge tice kad su učoporane na zemlji.

Posli sparivanja, u drugoj polovici aprila el početkom maja, pućka u zemlji sakrivena visokom travom, u obližnjoj ditelni, el u šašu dola snese dva– tri jajeta koja su lugavo - zelene lupinje s ugasnim pigama. Posli nepune četri nedilje izlegu se pućići koji posli nikoliko minuta mogu korakom ić za kvočkom. Kvočka najpre piliće rani s bubama, pužićima, gusinama i sl., a kad malo odrastu onda idu i zrna trava i drugog rašća u parlogu. Pilići od take rane friško rastu i već posli jedno pet nedilja mogu letit, al zato još dosta vrimena ostanu nuz mater s kojom zajedno kupe ranu.

Droplje su se kadgod gnjizdile u

Panonskoj niziji, pa i u subatičkom ataru. Prija tridesetak godina prvi put sam droplju vidio izbliza i to ispunjenu, u pridvorju kadgodašnjeg Ledererovog kaštelja u Čoki, koju je za sobom ostavio kadgodašnji gazda. Nju sam ispunjenu vidio i u Muzeju u Novom Sadu. Ono šta sam vidio ocinio sam koliko mi je dida bio u pravu što se tiče lipote i i koliko je velika droplja.

Vaćanje droplje

Oduvik je, pa i onda, bilo huncuta koji su volili i znali kradom lovit, a da ji tolaši ne uvate, čak da ji ne spazi ni koji zlobni komšija. Dida mi je o vaćanju droplji ispripovido s takim užitkom ko da je to juče radio, a ja sam svaki put zažalio što nisam bio tamo. Najbolje vrime za kradom vaćanje droplji bilo je lito kad su kuruzi narasli da se iz nji ne vidi čeljade koje štogod vreba. Kad su se nakanili da će ji kradom vaćat onda su iz daljeg vrebali kudan najčešće iđe čopor i di učoporane droplje najčešće noćivaje. Jedared kad smo liti dogotovili zaperčenje kuruza pod dolom, dida mi pokazo misto na gredi otkaleg su vrebali i vaćali droplje. Posli kad god sam tudan prošo uvik mi pala na pamet ta didina pripovitka.

Kad su izvrebali kudan iđu i di se najviše zadržavaje učoporane droplje onda su na podesnom mistu, digod blizo kuruzišta visoki stabaljika, u srid podna kad salašari otpočivaje, rasipali po nikoliko pregršti mrvljeni kuruza izmišani s ječmom. Posli dva-tri dana, kad se počelo smrkavat namistili su petšest vigova i iz kuruzišta vrebali kad će naić droplje i oćel se koja od nji uvatit na vigov. Kad se prva droplja uvatila u vigov, počela je ćurlikat i mlatarat krilima, na čeg su se druge droplje razbižale. Bilo je i takog da se iz čopora uvatilo i po dvi droplje. Čavrgani su navrat na nos uvatili droplju, strpali je u džak di ne mož mlatarat krilima, pokupili vigove i zgrajsali na salaš. Droplju su oma zaklali, očupali, a čupovinu zavalili u korlat u đubre, jel ako slučajno naiđu tolaši nek ne vide perje u korlatu.

Liti su droplje bile dobro potkožene, pa je pivac mogo imat i dobrim više od 10 kila, a od njeg barem šest -sedam pa i više kila čistog mesa. Salašari su šporovali na rani, al kad su se dočepali droplje onda su je časkom poili, a koji su imali ledaru u podrumu, meso su na ledu ostavili za više dana. Droplje su, kako je dida pripovido, imale meso zdravo dobrog šmeka, svedno dal je zgotovljeno na pečenicu el paprikaš, a od sitneža je čorba bila maltene ko morkačina.

Od mesa uvaćene droplje čeljad u kući su se dobro naili, nisu je odranili, imali su je zabadavad, a kad je štogod zabadavad onda se alvatnije troši, pa još kad toliko meso nisu imali di sačuvat.

Naša ravan brez droplji

Droplja je tica koja rad svoje težine ne mož prnit, već kad oće uzletit mora potrčat s nikoliko koračaja i onda zamanit krilima i sporo uzletit. Kad je u ajeru onda spritno hasnira ajer i jedri. Rad te odlike živi u ravni di na vrime mož opazit ako je se kogod nepoželjan približava el šunja, onda se isprid njeg skloni trkom el odleti.

Početak nestanka droplji iz naši pustara mož uzet drugu polovicu XIX vika, u vrime kad su počeli prioravat atove i sijat više žita i kuruza. Kako droplja mož živit i sporit se samo u ravni, di joj glava mož virit nad rašćom, zato ne zalazi u visoka žitišta i guste i visoke kuruze. Ode su se polagano počele proriđivat i posli II svitskog rata zauvik nestat.

Sridinom pedeseti godina XX vika poslidnji put sam vidio droplje i to kad su letile od Ludaša prema Malim Pijacama. Danas u Vojvodini još jedino ima pod zaštitom čopor od dvadesetak droplji u pustari izmed Mokrina i Jazova. Na nji paze i ritko kome je dopušteno da zakoraci u taj dio pustare.

Prija II svitskog rata lovasima je bio dopušten lov na droplje po pravilima: kako, kad, koju i koliko smidu ulovit. Ostalo je zapisano da je u jednom kružnom lovu 1928./29. godine u Bačkoj u okolici Vrbasa iz čopora od oko 100 ovi tica odstriljeno 14 primeraka, a krajom dvadeseti i početkom trideseti godina lovasi su u više mista ulovili po jednu - dvi droplje. Zvanično su u vrimenu od 1922. do 1935. g. u severnom Banatu odstriljene 74 droplje, a samo 1928. g. u okolici Novog Miloševa čak nji 49. Ovi podaci cigurno nisu potpuni, jel nisu prijavljene sve odstriljene i uvaćene droplje, a napose ne i one koje su povaćali el poubijali kradom. Posli II svitskog rata nije zvanično zabilužen odstril droplje u subatičkom ataru, otkaleg je otirana nestankom atova još u početku XX vika.

Naše komšije Madžari daleko više cine svoja prirodna bogatstva, pa su napravili obaško program zaštite droplji. U Hortobágyu (1997. godine), u nacionalnom parku na velikom glasu na oko 70.000 hektara, imadu oko 3.500 ovi tica, koji su ukras te pustare, a rad biljnog i životinjskog svita rado ji obalaze turisti. Vodiči znatiželjne gledače vozaje u fijakerima i karucama da zagledaje pustaru, di njim pokazivaje živi svit pustare pa i čopore droplji. U županiji Békés, blizo sela Dévavanya, odredili su za droplje zaštićen dio atara u kojeg ljudima nije dopušteno uć. Na to misto puštaje u slobodu pilića droplji izležene iz jaja u inkubatoru. U takoj prirodi odranjene droplje ritko kad vide čeljade i zato se dobro razvijaje i nauče samostalnom životu u divljini.

U pismenima (u časopisu „Ciconia") piše da je 1947. godine viđeno kod Subotice tri, kod Ludaša pet, a kod Palića sedam ovi tica uvik u drugo vrime. U vrimenu od 1945. do 1975. godine na više mista je viđeno po nikoliko ovi tica, a od onda skoro svake godine se u severnom dilu Vojvodine tu i tamo vide u priletu po nikoliko droplji. Jedan od podataka kaže: 1989. godine kod Jazova je viđen čopor od 17 droplji, a to su, po svoj priliki, one koje žive na tom dilu Banatske pustare, izmed Jazova i Mokrina.

A. Stantić

NAMAGARČENO VAĆANJE DROPLJE

Med ljudima se uvik nađe i huncut koji se voli našalit na tuđ račun. Tako se jedan od nji kadgod dositio da namagarči baleka, lakovirno čeljade, da s njim pođe vaćat droplje. Rastumačio mu je da nji mož uvatit samo po mrklom mraku kad nema misečine, zato nek sa sobom ponese fenjer. On će (huncut) otić i iz rita istirat droplje, koje će se u noći uzbunit i ko druge blendave tice doće upravo na svitlo. Dotični, balek, nek se malo odmakne od fenjera, nek legne el ćući da ga droplje ne vide, i kad mu se koja od nji približi nek je oma ščepa, tako će je lako uvatit, jel su one zdravo glupave tice.

Otprilike je s ovakim kontanjem namagarčeno lakovirno čeljade čekalo, koga je huncut ostavio u polju.

Dotični je čeko, čeko... ko zna koliko vrimena dok mu nije dosadilo el puklo prid očima, dok nije svatio da je namagarčen. Mislim da ne triba spomenit da se huncut po mraku oma vratio na salaš. Posli se o ovom pripovidalo, a balek je o tom ćutio ko zaliven, rad sramote kako je namagarčen. Da je dotični makar štogod malo znao o dropljama, znao bi i to da one ne ulaze u rit i da baš nisu tako glupave kako mu je napripovidano.

KAD JE I ZAŠTO BROJ 13 DOBIO „OMRAŽENO" ZNAČENJE

Zašto je 13 nesrićan broj?

U vrime vladanja kralja Ahasvera (hebrejsko ime cara Kserksa 519-465 pr.Kr.), u izgnanstvu je Židov Mordokaj odranio Esteru (Hadasu) ćer svog strica. Po kraljevoj naredbi tušta su divojaka skupili za kraljov harem, med njima i izglednu Esteru. Nju je Mordokaj podučio da ne spominje iz kojeg je naroda. Kad su prid kralja uveli Esteru ona ga opčinila izgledom, lipotom. Kralj Ahasver je Esteru umisto Vaštije imenovo za kraljicu. U to vrime Mordokaj je otkrio zaviru protiv kralja, javio je Esteri, a ona Ahasveru. Kad se sve to otkrilo kralj pogubi zavirnike.

Posli tog događaja kralj je dao viši položaj Hamanu, koji je naredio da svi koje dolaze na kraljova vrata moraju se sagnit i past ničice prid njim. Svi su tako radili, osim Mordokaja. Posli više taki postupaka doznalo se da se Mordokaj ne prigiba jel je Židov, zato je Haman naumio da ga kazni, al i da poubija sve Židove. (Est 2, 5-23 i 3, 1-6)

Dalje u Bibliji piše: „U prvom mjesecu, to jest u mjesecu Nisanu (sedmi misec židovskog kalendara, ima 30 dana, odgovara našem dilu ožuljka i travnja) dvanaeste godine Ahasverova kraljevanja u prisutnim Hamana baciše „Pur", to jest žreb, da utvrde dan i misec. Žreb padne na trinaesti dan dvanaestog mjeseca, to jest na misec Adara /šesti misec židovskog kalendara, odgovara našem dilu februara i marta, /prim. A.S./." (Est 3, 7). („Pur" znači žreb, odluka, kojeg će se dana istribit židovski narod, a Purim je sićanje i proslava Židova na četrnaesti i petnaesti dan miseca Adara svake godine u kojima su Židovi postigli spokoj od svoji neprijatelja... Est 9, 20-27./To je bilo 114. g. pr. Kr,/)

Od tog vrimena Židovima je broj trinejst nesrićan, a od nji su ga priuzeli i drugi narodi.

* * * * *

Francuski kralj Filip IV – Lipi (1268. – 1314, od 1285. kralj) sazvo 1302. državne staleže, sidište pape pribacio u Avignon („Avinjonsko zatvoreništvo").

U petak 13. X. 1307. ukinio je templarski red. Bacio je oko na veliko bogatstvo templara, optužio ji da prave zaviru, pa je pod njegovim pritiskom papa Klement V, koji je bio u avinjonskom zatvoreništvu, ukinio red templara (1312.). U Francuskoj templarska imanja konfiskovala je država, a u ostalim državama njeva imanja su dodiljena ivanovcima. Pridnjaka templara su javno spalili koji je prilikom spaljivanja prokleo i one koji su naredili njegovo spaljivanje. Nedugo za njim umrli su i papa i francuski kralj. Od onog vrimena u kršćanskom svitu, osobito na zapadu drže da je nesrićan datum 13. kad pada u petak.

Red templara (Fratres militiae templi – Braća hramske vojske) katolički viteški red osnovan 1119. u Jerusalimu; zvani božjaci, hramovnici. Svrha je reda bila čuvanje sveti mista u Palestini i zaštita hodočasnika. Red je dobio ime po prvom samostanu podignutom kraj Salomonovog hrama (templum). Na čelu reda bio je veliki meštar, a samostanom (priorija) upravljo je prior. Direktono podređeni papi imali su velika imanja. Oblačili su se u bilo s crvenim križom na ramenu.

(Ivanovci (Ordo militiae S. Joannis Bapt. hospitalis Hierosolymitanorum), katolički viteški red od 1099. u Jeruzalemu, od 1530. malteški vitezovi. Najpre su zbrinjavali bolesnike, a od 1137. bore se porotiv muslimana. Na njevoj zastavi je osmokraki križ (osam blaženstava), poznat ko malteški križ, bile boje na crvenom polju kojeg redovnici nose na crnom ogrtaču. Danas se red bavi pomaganjom sirotinji, protiranima i izbiglicama.)

U svitu ima više hotela u kojima nema sobe s brojom 13.

A. Stantić

Ko je snob?

Rič snob znači podrugljiv naziv za čovika koji se povodi za modom i slipo se klanja prid običajima tzv. „viši krugova". Posebno pritiruje u „obožavanju" umitnosti, a ustvari je šupljoglav.

Sve do novijeg vrimena na engleskim boljim fakultetima: Oksford, Kembridž, Iton… mogli su se upisivat samo dica plemića. Posli osvajanja Indije ljudi su uvidili veliku hasnu i od vlakana biljke jute koja je rasla u toj koloniji. Najpoznatiji su bili džakovi za sve i svašta, propuštaje ajer, jaki su i kad ne tribaju, a kad se istroše mož ji izložit el istrunu. Dosta se ljudi obogatilo na trgovini jutom i prometu džakova i drugi tkanina napravljeni od jute. Centar prirade je bio u Liverpulu. Novopečeni bogataši su tili da i njeva dica iđu na viđenije fakultete, pa su to postigli plaćanjom skupe škularine.

Da bi se „obični" studenti, koji su debelo platili škularinu, razlikovali od plemića morali su kod ispunjavanja prijemne liste upisat sine nobilitate znači brez plemstva. Vrimenom su upisnici na liste svoje poriklo skratili na s. nob. i otaleg je nastala rič snob.

BROJ SAMOUBISTAVA RASTE U CELOM SVETU

Suicid u našem vremenu

U zadnje vreme svedoci smo sve većeg nasilja i agresije u društvu i što je još gore, sve više je autodestrukcije, odnosno, odustajanja od života i „dizanja ruku" na svoje bližnje pa i na samog sebe, bilo da se radi o samopovređivanju ili suicidu

Naš grad i uopšte naše podneblje (Panonska nizija) oduvek su se pominjali kao mesta gde se samoubistva češće dešavaju. Međutim, danas se zna da se samoubistva sve češće dešavaju u celom svetu. Razlozi su raznoliki. Istraživanja pokazuju da je depresija najčešći uzrok. Problem je međutim mnogo složeniji. Nijedno samoubistvo se ne dešava samo zbog jednog razloga, ono je uvek rezultat jednog dužeg procesa, bilo da se radi o mentalnoj bolesti ili pak o dugotrajnom delovanju nekih stresogenih faktora, a sam suicidni čin se izvodi u jednom trenutku i to obično u stanju krajnje psihičke slabosti, očaja i beznađa.

Inače, suicid se može interpretirati i kao svojevrsna regresija u ponašanju ličnosti čiji pokretači se najčešće nalaze u socioekonomskim uslovima života, u okviru porodice ili društva u kome čovek živi i radi.

Suicid je obično rezultat drastično poremećene životne ravnoteže, sistema vrednosti, egzistencijalne frustracije i praznine a mogu, ali ne moraju, imati genetsku predispoziciju ili rani traumatski doživljaj. Najčešće se radi o interakciji više različitih frustrirajućih faktora (suicid je retko rezultat samo jednog razloga) i kad se „čaša prepuni" ličnost se nađe u jednoj situaciji beznađa i mentalnog haosa, zbog čega nije sposobna da bilo šta logično preduzme i uradi te u suicidu izlaz vidi iz ove, za nju, nepodnošljive situacije. To je svojstven beg od samog sebe kada čovek nije više u stanju da iziđe na kraj sa samim sobom, odnosno, da toleriše mentalni haos u samom sebi.

Tako danas imamo tranziciju, privatizaciju, nezaposlenost, sve veće siromaštvo sa jedne strane, a bogaćenje jednog manjeg broja ljudi sa druge strane, što sve deluje stresno, i uz neke lične, zdravstvene ili porodične probleme može da dovede do gubljenja smisla života a time i do pomisli na suicid, odnosno „da se prekrate muke". Najkritičnije grupe su mladi ljudi i ljudi trećeg doba, mladi zbog svog nedovoljnog iskustva te mladalačkih kriza kroz koje normalno prolaze tragajući za smislom života i sopstvenim identitetom, a stariji zbog smanjene otpornosti, životne radosti te pojave manjih ili većih zdravstvenih problema a najčešće zbog osećanja napuštenosti i zanemarenosti od svojih bližnjih i društva uopšte. Što se tiče „apela" za pomoć, on može da postoji ali i ne mora. Zavisi od strukture ličnosti, stanja mentalne dezorijentisanosti i sl. U svakom slučaju nijedan apel ili nagoveštaj se ne sme zanemariti. Kod svakog i najmanjeg nagoveštaja ovakva osoba se ne sme ostavljati sama (sa svojom ličnom borbom između života i smrti), jer samoća pothranjuje osećanje otuđenosti i besciljnosti što sve slabi snage ličnosti i ubrzava njenu (negativnu) odluku.

Najzad treba znati da u svakom čoveku postoji određena doza destruktivnosti i agresije koja se u normalnim uslovima rada i življenja sublimira u korisne i svrsishodne aktivnosti kroz sport, umetnost društveni angažman i sl, ali u poremećenim opštim i ličnim životnim okolnostima ove destruktivne snage mogu da se transformišu u autodestruktivne, čiji rezultat je - suicid. **Desa Kujundžić**

OKIDAČ

Sem socioekonomskih uslova, koji se smatraju jednim od glavnih uzroka suicida, i neke teške bolesti mogu da dovedu do simptomatske psihoze čija posledica može da bude suicidno ponašanje (danas se najčešće radi o infarktofobiji i sidofobiji). Što se tiče vremenskog odnosa između nastale krize i suicidnog čina, suicid može da se javi mnogo kasnije nakon afektivne akumulacije, odnosno mentalne konfuzije koja nastaje kao posledica psihičke i fizičke iscrpljenosti. Ova iscrpljenost je posledica nesanice i gubljenja apetita, što obično ide uz stresogene faktore i što dovodi do pada odbrambenih funkcija što onda deluje kao okidač suicidne radnje.

Suicidno ponašanje se uvek smatra i svojevremenim pokazateljem stanja u društvu. Učestalost suicida je znak poremećenih društvnih odnosa te smanjenja kvaliteta života u jednom društvu. Učestalost suicida je uvek znak poremećenih društvenih odnosa te smanjenja kvaliteta življenja što navodi čoveka da spreči dalje obezvređivanje sopstvenog života i življenje uopšte.

LUCERKA OBEZBEĐIVA VRIDNE PROTEINE ZA IZRANU STOKE

Lucerka

Lucerka spada med najznačajnije krmne kulture u našem području, a njezin značaj je u visokom sadržaju proteina. Zelena masa lucerke sadrži 3,5 do 5,5% sirovi proteina a suva 20 do 25%. Ovi proteini imadu različit amino-kiselinski sastav, što ji čini najkvalitetnijim u izrani domaći životinja, pa je lucerkino brašno obavezan sastojak krmni smiša. Pored proteina sadrži vrlo značajan beta-karotin. U našu zemlju lucerka je stigla iz susidne Madžarske a intenzivno se počela uzgajat u 18. viku. Danas se uzgaja na velikim površinama u našoj zemlji i značajno utiče na brojnost stoke i stočarsku proizvodnju. Koristi se ko friška zelena stočna rana, ko lucerkino sino, mož se silirat a unazad nikoliko desetina godina od lucerke se proizvodi brašno. Lucerka je višegodišnja krma kultura. Koristi se četri do šest godina, zavisno od sistema korišćenja i tehnologije ubiranja, jel se pri ozbiljnijem gaženju smanjiva vik korišćenja. Odlično uspiva na černozemu i livadskoj crnici, na blago kiselim i alkalnim zemljištima sa pH vrednošću 6,5 do 7,5. Nadzemni dio lucerke se koristi za izranu.

Tehnologija proizvodnja

Kod jesenje sitve triba obavit oranje na dubini oko 30cm do početka avgusta kad se i obavlja sitva krajom avgusta početkom septembra. Za prolićnu sitvu potribno je izvest jesenje oranje u novembru a nakon tog izvršit površinsku pripremu zemljišta i valjanje radi optimalnog nicanja simena nakon sitve. Ukoliko se utvrdi prisustvo zemljišta triba unet u zemljište zemljišni insekticid Force 1,5 i to 5 do 8 kg ha tretiranjem u redove.

Đubrenje

Prija neg što se izvrši đubrenje triba izvršit agrohemijsku analizu zemljišta i utvrdit sadržaj ranjivi materijala. Pri zasnivanju lucerišta potribno je đubrit na NPK đubrivom oko 500 kg 8:24:L6 po ha, zaoravanjom na dubini od 30 cm. Pri zasnivanju lucerišta potribno je đubrit s NPK đubrivom oko 500 kg 8:24:L6 po ha, zaoravanjom na dubini od 30cm. Pored tog prija sitve triba zatanjirat oko 300kg NPK 15:15:15 po ha, čime se obezbeđiva potriba biljaka za razvoj u prvoj godini. U narednim godinama potribno je u jesen nakon zadnjeg otkosa rasturit 200 do 250kg NPK đubriva 15:15:15 po ha. Ovakim đubrenjom obezbeđiva se optimalna izrana i razvoj usiva. Mlada biljka oma nakon nicanja ima dovoljno raniva u gornjem sloju zemljišta, pa koren prodire u dublje slojove di dolazi u zonu zaoranog đubriva.

Sitva

Sitvu lucerke triba obavit u optimalnom agrotehničkom roku po mogućnosti neposridno prid kišu. Za sitvu triba koristit dorađeno deklarisano sime, domaći selekcija NS Banat, NS Bačka, Medijana i dr. Ove sorte imadu visok genetski potencijal sličan evropskim i američkim sortama. U našim uslovima priporučuje se sitva oko 15 kg simena po ha di se sije oko 1.000 simenki na m. Sije se mašinski 12 do 12,5 cm red od reda a 2 cm biljka od biljke u redu. Dubina sitve 1 do 2 cm.

Pri povoljnim vrimenskim uslovima lucerka niče za 10 do 15 dana. Jesenju sitvu triba obavit u trećoj dekadi avgusta do prve dekade septembra, a prolićnu u drugoj i trećoj dekadi marta. Ove godine zbog izostali padavina u martu zasijane su male površine lucerkom.

Tokom mirovanja vegetacije neophodno je izvršit drljanje lucerišta ko i zaštitu od korova prije krećanja vegetacije Sencorom u količini 0,5 do 0,7kg po ha jel preparatom Harmony 8 gr, po ha kad je prosična dnevna temperatura 5 do 8°C.

Zaštita lucerke tokom vegetacije

Tokom vegetacije u prvom otkosu kad lucerka ima porast 8 do 15 cm potribno je izvršit zaštitu protiv širokolisni korova sa 2,5 litra Basagrana el 0,6 litara Pivota po ha. Takođe triba pratit štetočine, lucerkinu bubu, crnu lucerkinu pipu, lisne vaši i po potribi priminit preparate, prij svega piretroide vodeći računa o karenci i vrimenu košenja da bi se preparati razgradili prije upotribe lucerke.

Nakon skidanja prvog otkosa nastupa faza drugog koja podrazumiva obavezno uklanjanje žetveni ostataka, zatim drljanje i obavezno tretiranje sa 1 do 1,5 litara po ha preparatom Nurelle D el Dimetogal. Naime, najčešći uzrok nekrećanja lucerke u drugom otkosu je lucerkina pipa, lucerkina buba, moljci i drugi insekti koji uništavaje mlade pupoljke lucerke. Nakon prvog otkosa triba izvršit tretiranje protiv širokolisni korova ko i protiv viline kosice sa preparatom Pivot 2 litre po ha. Ukoliko se pojave bolesti gljivičnog porikla, crna pigavost, rđe, fuzariozno uvenuće koji moždedu ugrozit razvog nadzemne mase lucerke triba izvršit testiranje Ridomilo, Ditanom, Antrakolom i drugim preparatima.

Ukoliko se na lucerištu pojave glodari a prije svega poljska voluharica, poljski miš i hrčak, triba izvršit suzbijanje unošenjom u aktivne cink-fosfid mamke jel Gardentop zatrpavajuć rupe nakon unosa, da ne bi došlo do trovanja divljači. Suzbijanje glodara se vrši počev od jeseni i zime pa sve dok je uočljivo njevo prisustvo na lucerištu.

U fazi trećeg otkosa triba pratit zdravstveno stanje usiva, a isto tako i kod četvrtog otkosa vodeći računa da lucerka dovoljno razvijena uđe u fazu mirovanja tokom zime. Po skidanju zadnjeg otkosa potribno je sklonit žetvene ostatke lucerke drljanjom ko i tretirat Talstarom u količini 0,2 litra po ha da bi se uništile forme insekata ko i izvršiti suzbijanje glodara Rodenticidima ubacivanjom u aktivne rupe. U periodu od decembra do februara priranit sa 200kg NPK đubriva. Samo kombinacijom agrotehnički i hemijski mira mož se izvršit suzbijanje svi štetočina ko i korova koji napadaje lucerku. Na taj način se moždedu dobit visoki prinosi. Lucerka se koristi kad procvata oko 20% biljaka, kako za zelenu izranu isto tako i za siliranje a i za sino. Donji pupoljci tribaje imat veličinu 3 do 5 cm. Prilikom siliranja lucerke zbog malog sadržaja skroba radi kvalitetne silaže triba unet prikrupu jel inokulant. Zbog česti kiša prilikom prvog otkosa da ne bi došlo do propadanja sina lucerku triba silirat jel se na taj način najbolje iskorišćava ranidbena vridnost.

Ne triba praktikovat veći broj košenja od četri jel pri intenzivnijem košenju mož doć do proriđivanja usiva. Lucerka je prva krmna kultura koja se koristi u izrani nakon zime kod prživara i pridstavlja dragocenu izranu proteinima, vitaminima i mineralnim materijama nakon zimske izrane.

Dr Andrija Peić Tukuljac

U SUSRIT SVITSKOM SENIORSKOM PRVENSTVU U SAD-u

Ivana i Boris uskoro u „obećanoj zemlji”

U Subotici se sve češće pripovida o karateu, i o Ivani Margetić i Borisu Malagurskom koji će skoro (jun misec) otić i na Svitsko seniorsko prvenstvo u Ameriki, pa je sad idealna prilika da ji malo bolje upoznate.

Ivana Margetić (24 godine) karateom se bavi 16,5 godina, a u karate klubu Enpi je jedna od oni koja je tamo od samog početka. Svoju karate karijeru započela je u karate klubu „TAO” Subotica, te je kasnije prišla u KK „Palić”, da bi 1997. godine prišla u KK „Kompas” kod trenera Milorada Ćopića i naravno po osnivanju KK Enpia postala njegov član.

Zašto karate?

Kao prvo, u osnovnoj školi htela sam da se bavim rukometom, ali pošto sam bila niska i izgledala dosta slabašno, nisu mi dozvolili. Potom sam otišla na jedan karate trening i to mi se veoma dopalo i tako više nisam tražila sport jer sam se pronašla u njemu. Imam dva brata koji su

me podržali u tome jer i sami su bili aktivni sportisti. Doduše, Boris je bio biciklista, a Milan se i sada bavi automobilizmom i sada vozi kružne trke na Prvenstvu Srbije – priča Ivana.

Ko juniorka, a zatim i ko seniorka pokazla si se ko jedna od najbolji u državi, a i šire. Koji su rezultati koji će ti ostat najviše u sićanju?

Svakako će mi u lepom sećanju ostati 1. mesto u Jagodini - Grand pri. Zatim Svetski Kup u Miškolcu (Mađarska) 2. ekipno i 3. pojedinačno u borama. U mlađim uzrasnim kategorijama bila sam prvak države i ove godine treća na poslednjem državnom prventvu za seniore u Beogradu.

Boris Malagurski (19 godina) je jedan od oni koji je ove godine dobio „Svetosavsku plaketu” ko jedan od najbolji juniora.

Otkleg ljubav za ovim sportom?

Stariji brat Vanja se bavio karateom pa sam krenuo za njim u Karate klubu Palić. Prilikom otvaranja KK Kompas i ja sam postao njegov član. Jedno vreme sam se bavio košarkom u Tomy basketu, ali nije se toliko putovalo kao u karateu pa sam se vratio u KK Next (bivši Kompas). da bih pre 3 godine došao u KK Enpi. Moram priznati da mi je bilo teško sa treninzima, ali zahvaljujući treneru Ćopiću ubrzo sam se snašao i redovno sam trenirao, i naravno, išao na takmičenja.

Osvajač si velikog broja medalja, ipak, koje rezultate najrađe pamtiš?

Bilo je tu dosta medalja, ali bih svakako mogao izdvojiti Prvenstvo Vojvodine u Tovariševu gde sam osvojio prvo mesto. Prošle godine smo osvojili ekipno juniorsko svetsko prvenstvo u Sloveniji u borbama i katama (borbre - Veljko Simić, Nebojša Jeremić, Aleksandar Ćopić i Boris Malagurski, kate – Aleksandar Ćopić, Milan Poledica i Boris Malagurski). Prošle godine u borbama na Kupu Srbije zauzeo sam prvo mesto.

Za sam kraj tribali bi dodat da obadvoje obožavaje putovat, družit se i takmičit. Slažu se i u tom da je posli napornog dana jedan trening štogod fantastično. A mogli bi dodat, da ne samo u sportu već i na ostalim poljima, nji dvoje imadu velike ambicije. Ivana ovi dana triba da diplomira turizam, a Boris da upiše Medicinski fakultet.

Livija Tričko - Stantić

ODIGRAN PRVI OTVORENI TURNIR IZ SERIJE ŠAMPIONATA BALKANA

Uspih u Sarajevu

U Sarajevu je od 12. od 18. 5. 2009. godine odigran prvi međunarodni otvoreni turnir iz serije „GRAND-PRIX" turnira za šampionat Balkana u 2009. godini. U seriji je pridviđeno da se odigra još četri turnira. Na osnovu gene-

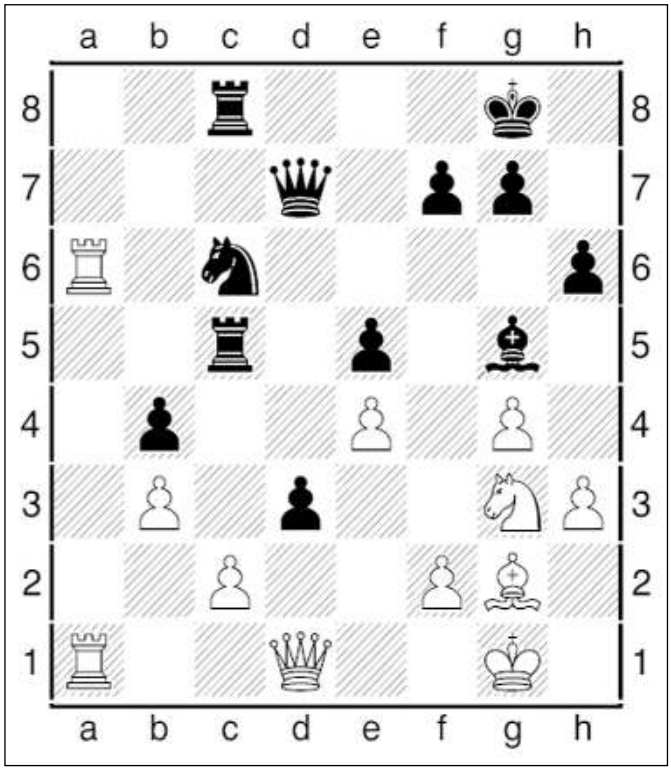

ralnog plasmana posli odigrani turnira prvi pet takmičara stiču pravo učešća na finalnom turniru za šampiona Balkana. U Sarajevu je učestvovalo 96 šahista iz sedam zemalja med kojima je bilo 13 velemajstora. Posli izjednačene i neizvesne borbe do poslidnjeg kola, turnir je osvojio velemajstor Nikola Sedlak sa sedam poena koliko su imali i velemajstori Vučković Bojan i Draško Milan iz Crne Gore. Od 4-8. mista plasirali su se intermajstor Sabo Gergelj iz Rumunije, velemajstor Iotov Valentin iz Bugarske, velemajstor Pavlović Miloš, velemajstor Blagojević Dragiša iz Crne Gore i velemajstor Čabrilo Goran itd. Prvi 15 s ovog turnira osvojili su bodove koji ulaze u obračun za plasman na završni turnir. Ovom pobidom i dobrom igrom popravio sam utisak sa zadnja dva turnira. Dobru igru pružio je i drugi naš pridstavnik Vučković Bojan koji je osvojio 2. misto i potvrdio kontinuitet forme. Na turniru je odigrano niz zanimljivi partija i ovog puta ću vam pokazat moju partiju iz poslidnjeg kola protiv mladog intermajstora iz Bugarske Pavela Dimitrova a partija je odlučivala prvo misto.

Nikola Sedlak

1.e4 c5 2.♘f3 e6 3.d4 cxd4 4.♘xd4 ♘f6 5.♘c3 d6 Nastala je ševeniska varijanta sicilijanske odbrane koja se vrlo često primenjiva na vrhunskom nivou. **6.g3 ♘c6 7.♗g2 ♗d7 8.♘de2 a6 9.a4 ♕c7 10.0-0 ♗e7 11.h3 ♖b8 12.♗e3 0-0 13.♕d2** Bili dosta mlako tretira varijantu. Normalno je f4 uz g4. **13...b5 14.axb5 axb5 15.b3 ♖fc8 16.g4?** Sad bili ve malo kasni s akcijom. **16...b4 17.♘a4 d5!** Ko što je i poznato, na akciju protivnika po krilu, najbolje je uzvratit akcijom kroz centar. **18.♘g3** [U slučaju uzimanja pešaka putom 18.exd5 ♘xd5 19.♗xd5 exd5 20.♕xd5 bili kralj bi osto ogoljen zbog velikog nedostatka bilopoljnog lovca.] **18...d4! 19.♗f4** [U slučaju 19.♗xd4 ♘xd4 20.♕xd4 nakon 20...♗d6 bili bi imao veliki problema jel crni priti ♗g3 i ♗e5.] **19...e5 20.♗g5 h6 21.♗xf6 ♗xf6 22.♘c5 ♖b5! 23.♘xd7 ♕xd7 24.♖a6 ♖c5 25.♖fa1 ♗g5 26.♕d1 d3!** Diagram

27.cxd3 [Pozicija bi bila slaba i nakon 27.♕xd3 ♕xd3 28.cxd3 ♘d4 jel bi pao b3 pešak.] **27...♘d4 28.♖a8 ♖xa8 29.♖xa8+ ♔h7 30.♖a1 ♖c2 31.♘f5 ♖d2 32.♕b1 ♘c2 33.♖a6 g6 34.♘d6 ♗h4 35.f4 ♘e3 36.♗f3 ♖f2 37.♗h1 ♕c7 38.♖a2 ♖xa2 39.♕xa2 ♕c1+! 40.♔h2 ♕e1** I bili se prido jel ne mo odbranit mat. **0-1**

HOROSKOP ZA JUN

OVAN: Imaćete dobre vizije i biće vam tušta važno poboljšat svoju poziciju i uticaj na poslovnoj sceni, a da biste ostvarili svoje ciljove potribno je procinit tačan ishod u nikim važnim dogovorima. Možbit da vaš ljubavni odnos neće bit pritirano idiličan, al to vam neće smetat pri ostvarenju svoji namisli. Moguća je migrena.

BIK: Povrimeno će vam nedostajat dodatna koncentracija da se angažujete u nikim paralelnim događajima kad se budu rišavali važni poslovni interesi. Na emotivnom planu pokušavaćete privazić nesklad u odnosu s bliskom osobom, a koliko ćete u tom uspit ne zavisi samo od vas. Biće prisutna nervoza tokom čitavog miseca.

BLIZANCI: Bićete zainteresovani za nike nove poslovne ideje i čiju god ponudu, jel vam se dopadaje savrimenija rišenja i iznenadna mogućnost uvećanja svoje zarade. U ljubavi nemojte dozvolit pritirano komplikovanje stvari, nego učinite sve šta je potribno da stvorite harmoničnu atmosferu. Povrimeno će vam nedostajat energije da okončate započeto.

RAK: Biće vam važno ostat zapaženi u poslovnim krugovima i neprikidno ćete smišljat nova rišenja šta tribaje ostavit pozitivan utisak. I pored tog, iznenada ćete zablistat u pozitivnom svitlu. Zadovoljstvo što vas bude pratilo u odnosu s voljenom osobom, pozitivno će se odražavat na vaše ukupno ponašanje i na zdravlje.

LAV: Povrimeno ćete dilovat zabrinuto čerez novi informacija jel događaja na poslovnoj sceni i činiće vam se kako je sve krenilo u nikom pogrišnom pravcu, a da se to ne bi događalo skoncentrišite se na svoje prioritetne ciljove. Čerez novi zapleta na poslovnoj sceni, teško će vam bit pravilno uskladit svoja osićanja prema ljubavnom partneru. Nađite više vrimena za opuštanje.

DIVICA: Dodatni entuzijazam i proširena poslovna inicijativa šta vas zavati tokom miseca pokazaće vam se od višestruke koristi, a posebno ćete se dobro snalazit u situacijama kad tribate donet važnu odluku. U ljubavnom životu pridstoji vam novi serijal prijatni jel uzbudljivi događanja. Zdravstvena situacija biće na zavidnom nivou.

VAGA: Mnoge okolnosti su na vašoj strani, pa ćete imat ambiciozne poslovne planove, a nuz određenu dozu mudrosti i profesionalnog takta možte postignit zapažene rezultate. Voljena osoba neće vam moć priuštit potpuno zadovoljstvo u emotivnom jel strasnom kontaktu, a vi ćete uporno ignorisat postojeće probleme. Bićete u sjajnoj psiho-fizičkoj formi.

ŠKORPIJA: Uspivaćete ostvarivat svoje osnovne namire na niki zaobalazan način i nuz dodatni mentalni napor, dilovat odlučno i snalažljivo u rišavanju poslovno-finansijski problema. U odnosu s voljenom osobom nemojte dozvolit da novi događaji pridonesu raspirivanju „niski strasti". Povedite računa o regenerativnim organima jel organima za varenje.

STRILAC: Nuz promišljenost i dodatnu upornost uspivaćete privazić probleme što budu remetili vaš svakodnevni poslovni ritam i završavat planirane obaveze u određenom roku. U ljubavnom životu dilovaćete tušta promišljeno i trizveno i nećete dozvoljavat pogoršanje situacije, a tako ćete se odnosit i prema zdravlju.

JARAC: Bićete zainteresovani za poboljšanje svoji poslovni pozicija i tribaćete se distancirat kako biste kompletnu situaciju na poslovnoj sceni procinili s više strana, prija neg šta donesete i saopštite konačnu odluku. Povrimeno će se vaša osićanja i razum nalazit u „blagom neskladu", al to vam neće smetat pri ostvarenju ljubavni namira. Zdravstvena situacija dobra.

VODOLIJA: Premda ste dovoljno višti ostvarit svoje poslovne namire na niki zaobalazan i efikasan način, kontaktirajte i osobu koja ima pouzdane informacije važne za vaš poso. U odnosu s voljenom osobom česte promine u raspoloženju stvaraće i dodatnu nervozu izmed vas. Moguće alergije kože.

RIBE: Dilovaćete ambiciozno i imat dobru volju za angažovanjom na različitim stranama. Posebno ćete bit podstaknuti s čijim divanom o saradnji, a privuće vas i ideja o prominama koje unapređivaje postojeći model poslovanja. U ljubavi kadgod će vam bit potriban samo mali impuls da ositite veliki emotivni zanos. Povrimeno nađite vrimena za odmor i meditaciju.

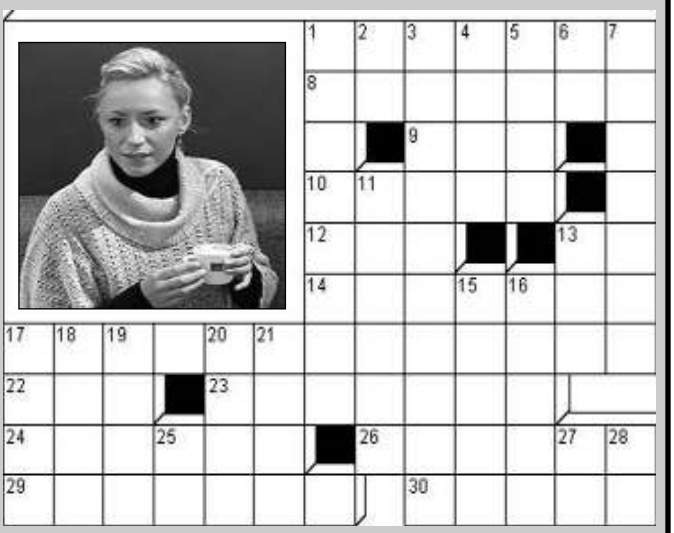
Dragan Tovarišić

UKRŠTENE RIČI

VODORAVNO: 1. Vrsta bankarskog obizbiđenja; 8. Opravljanje; 9. Pozadi; 10. Listić za sigre na sriću; 12. Žubor rike, učanje; 13. Prvak, pobidnik; 14. Vrsta životinja; **17. Naša novinarka na sliki, Marija**; 22. Omladinski rukometni klub (skr.); 23. Aromuni; 24. Naš raniji muzičar, Vlada; 26. Šta je posut injem; 29. Prizime Pelea; 30. Esadova imenjakinja;

USPRAVNO: 1. Koji se mož dovatit; 2. Evropsko prvenstvo (skr.); 3. Prikupljanje kapanjom; 4. Plodna mista u pustinji; 5. Pozivat; 6. Izvršni komitet (skr.); 7. Naša nova pivačica, Svetlana; 11. Ljudi što divane ikavicom; 13. Mira za površinu zemljišta (mn.); 15. Rog (grč.); 16. Uživo (šp.); 17. Vrsta napitka; 18. Gradić u Nimačkoj; 19. Voda (lat.); 20. Štucat; 21. Latinska odrična rič; 25. Početna slova našeg muzičara Ninkovića; 27. Latinski pridlog; 28. Hemijsko obilužje za Kalcijum.

Dragan Tovarišić

RIŠENJE IZ PROŠLOG BROJA:

VODORAVNO: magacin, Arameja, Kačanik, start, l, i, n, ako, makaron, Stojakovac, LO, Niva, evo, Elas, oparani, kript, Bajagić, taksi.

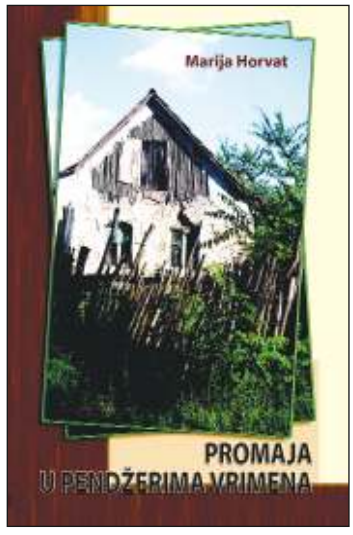
Knjige u izdanju Bunjevačkog informativnog centra

300 dinara

500 dinara

400 dinara

350 dinara

Knjige u izdanju Bunjevačkog informativnog centra možte naručit na telefon 024/523-505, po navedenim cinama i nuz poštanske troškove.

HIŽ
"HIDROIZOLACIJA"
ŽIVANOVIĆ

www.hiz.co.yu

025/440-470

063/440-470

Sombor, Šeste Ličke 25

VRŠI IZOLACIJU VLAŽNIH KUĆA

MAŠINSKO REZANJE ZIDOVA

